

Indira Gandhi: politički utjecaj u Indiji

Kukić, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:568001>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INDOLOGIJU I DALEKOISTOČNE STUDIJE
KATEDRA ZA INDOLOGIJU

MAGDALENA KUKIĆ

Indira Gandhi: politički utjecaj u Indiji

Magistarski rad

Mentor: mr. sc. Krešimir Krnić

U Zagrebu, rujan, 2023.

Studentica: Magdalena Kukić

Mentor: mr. sc. Krešimir Krnić

U Zagrebu, 18. rujna 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja Magdalena Kukić, kandidatkinja za magistru indologije i dalekoistočnih studija izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljennoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Zahvaljujem svom mentoru mr. sc. Krešimiru Krnicu, kao i dr. sc. Ivanu Andrijaniću, izv. prof. na velikoj pomoći i brzom rješavanju svih mojih upita prilikom pisanja rada!

Rad posvećujem Karli uz koju je studiranje na odsjeku bilo lako i prekrasno iskustvo, svojoj sestri Jeleni koja mi je i predložila ovu temu i Stjepanu koji je provodio dane slušajući o mojoj oduševljenosti Indrom Gandhi i davao mi doze pozitivne kada god bih bila pod stresom.

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
1. UVOD	4
2. INDIRA GANDHI POČECI U KONGRESU.....	7
2.1. Nehruova smrt i Indirina pozicija u Ministarstvu za informiranje i radio.....	12
2.2. Sukob s Pakistanom 1965. i narušavanje odnosa s Lalom Bahadur Shastrijem.....	14
2.3. Smrt Lala Bahadura Shastrija.....	16
3. INDIRIN USPON K PREMIJERSKOJ POZICIJI	16
3.1. Zelena revolucija.....	18
3.2. Svestranačka kampanja za zabranu ubijanja krava	21
4. VELIKI RASKOL KONGRESNE STRANKE I NACIONALIZACIJA BANAKA	24
4.1. Izbori 1971.....	27
4.2. Sukobi u istočnom Pakistanu i Treći indijsko-pakistanski rat 1971.....	28
4.3. Uvođenje izvanrednog stanja u državi	32
4.4. Programi za planiranje obitelji i sterilizacija.....	37
5. IZBORI 1977. I 1980.	41
6. OPERACIJA BLUE STAR I SMRT INDIRE GANDHI	42
7. ZAKLJUČAK.....	44
POPIS LITERATURE.....	46
INTERNETSKI IZVORI	47

SAŽETAK

Rad se bavi usponom i padom političke karijere prve žene koja je obnašala premijersku dužnost u Indiji, Indire Gandhi te prikazom niza političkih poteza koje je donijela kako bi što duže zadržala vlast, ali i analizom nekih od najvažnijih i najkontroverznijih zakona koje je donijela za vrijeme svojih mandata. Indira Gandhi bila je kći prvog indijskog premijera Jawaharlala Nehrua, istaknutog vođe Indijskog nacionalnog kongresa tijekom borbe za nezavisnost Indije. Kao domaćica u očevom kućanstvu, a onda i njegova tajnica, prisustvovala je njegovim sastancima na kojima se raspravljalo o raznim vidovima političkog puta Indije te je tako, slušanjem i upijanjem onoga što čuje, skupila znanje i iskustvo koji su joj pomogli kada je, nakon očeve smrti i smrti njegovog političkog nasljednika, i sama postala premijerka Indije 1966. godine. Njezina popularnost u indijskom narodu bila je ogromna zbog njezine spremnosti da uvijek prva dođe na mjesto događaja kada bi došlo do bilo kakvog problema u državi te da ga brzim i aktivnim djelovanjem i riješi, bez obzira je li joj to njezina uloga dopuštala ili ne, no i zbog humanitarnog rada za vrijeme borbe za nezavisnost i tijekom očevih mandata. Vrlo brzo Indira je u sebi vidjela jedini i najbolji izbor za vođenje Indije i promicanje vrijednosti koje je naučila od oca poput socijalizma, demokracije, sekularizacije, ali i humanizma. U početku karijere vrlo je pažljivo birala svoje suradnike te se vrlo odlučno i taktički vješto nosila s porazima, no u posljednjem mandatu kao da je izgubila samopouzdanje i previše preispitivala svoje odluke te je nakon kasne i brutalne reakcije na pobunu sikha ubijena od strane vlastitih tjelohranitelja, pripadnika sikha. Bila je drugi najdugovječniji premijer Indije nakon nezavisnosti i prva žena premijer te je do danas ostala velika svjetska politička ikona.

Ključne riječi: Indira Gandhi, Indijski nacionalni kongres, socijalizam, demokracija, nezavisnost, Indija

ABSTRACT

This thesis deals with the rise and fall of the political career of the first woman to become Indian Prime Minister, Indira Gandhi, and the presentation of a series of political moves she made in order to retain power as long as possible, as well as an analysis of some of the most

important and controversial laws she passed during her mandates. Indira Gandhi was the daughter of India's first Prime Minister Jawaharlal Nehru, a prominent leader of the Indian National Congress during India's struggle for independence. As a hostess, and later as a secretary in her father's household, she attended his meetings where various aspects of India's political path were discussed, this way, by listening and absorbing what she heard, she already gathered knowledge and experience that helped her when, after her father's death and the death of his political successor, she herself became the Prime Minister of India in 1966. Her popularity among the Indian people was enormous due to her willingness always to be the first to come to the scene when there was any problem in the country and to solve it with quick and active action, regardless of whether her role allowed her to do so or not, but also due to humanitarian work during the struggle for independence and during her father's mandate. Very quickly, Indira saw herself as the only and best choice for leading India and promoting the values she learned from her father, such as socialism, democracy, secularization, and humanism. At the beginning of her career, she chose her associates very carefully and dealt with defeats very decisively and tactically skillfully, but in her last term she seemed to lose confidence and reconsidered her decisions too much, and after a late and brutal reaction to the Sikh rebellion, she was killed by her own bodyguards, members of the Sikhs. She was India's second longest-serving Prime Minister after independence and the first female Prime Minister, and remains a great world political icon to this day.

Keywords: Indira Gandhi, Indian National Congress, socialism, democracy, independence, India

1. UVOD

Cilj je ovoga rada prikazati političku aktivnost Indire Gandhi, prve žene koja je obnašala premijersku dužnost u Indiji i cijeli put koji je prošla kako bi došla do vodeće političke pozicije u nezavisnoj Indiji i zadržala je petnaest godina, kroz četiri mandata. Osim što ćemo u radu prikazati događaje i ljude koji su odredili njezinu političku ideologiju, govorit ćemo i o potezima koje je povlačila ne bi li se zadržala na vlasti te ćemo prikazati najvažnije donesene zakone za vrijeme njezinih mandata i trenutke koji su itekako utjecali na unutarnju politiku Indije i upravljali životima milijuna ljudi.

Teritorij današnje Indije, Pakistana i Bangladeša od 1858. do 1947. nazivao se British Raj¹ i bio je pod vlašću britanske krune. Godine 1885. osnovan je Indijski nacionalni kongres (INK), nacionalni pokret kojemu je u početku cilj bilo samostalnost Indije unutar Britanskog Carstva, a s vremenom i potpuno oslobođenje od Britanskog Carstva te stvaranje nezavisne Indije. Prvog kolovoza 1920. godine dogodila se prekretnica za Indijski nacionalni kongres. Do tada je njihova politika bila suradnja s britanskom upravom ne bi li na taj način stekli nezavisnost, no kada je Mahatma Gandhi započeo predsjedanje INK-om, navedenog datuma, započela je revolucionarna era INK-a, odnosno borba za nezavisnost Indije (Wolpert 2009 : 315). INK je prihvatio politiku *satyagrah*² i građanskog neposluha koje je promicao Gandhi. Vođa INK-a u Uttar Pradeshu u to je vrijeme bio Motilal Nehru, otac Jawaharlala Nehrua mladog odvjetnika koji se zalagao za potpunu nezavisnost Indije od Britanskog Carstva. Njegovu snagu i popularnost među mlađim članovima Kongresa ubrzo je uvidio i Gandhi te ga je odredio za svog političkog nasljednika na izborima za predsjedništvo stranke 1929. godine. Jawaharlal Nehru, tako je postao najmlađi predsjednik INK-a u dobi od četrdeset godina (ibid.). Jawaharlal Nehru bio je otac Indire Nehru i kroz svoje političko djelovanje u borbi za indijsku nezavisnost uvelike je utjecao na svoju kći jedinicu. Nehru je zbog svog radikalnog političkog djelovanja protiv britanske vlasti u Indiji bio zatvaran po par mjeseci ili godina te je kontakt sa svojom kćeri održavao učestalim pismima u kojima joj je govorio o kulturi, obrazovanju, knjigama, ali i o samom pokretu za nezavisnost Indije (Abbas 1966). Indirina majka, Kamala bolovala je od tuberkuloze i vrlo je često boravila po sanatorijima u Indiji i Europi. Tako je većinu svoga djetinjstva Indira provela u samoći čitajući knjige iz očeve biblioteke i obrazujući se kod kuće, sve to uz konstantno učenje o vrijednostima koje je

¹ Britanska Indija

² Sanskrit i hindi: snaga istine - koncept koji je početkom 20. stoljeća uveo Mahatma Gandhi da označi odlučan, ali nenasilan otpor zlu.

promicao njezin otac. Abbas (1966 : 44-45) spominje Indirino prvo političko djelovanje. Njezina je cijela obitelj bila uključena u djelovanje Kongresa te je stoga i ona imala želju učlaniti se u Kongres, no kada su je odbili zbog toga što je bila premlada, pokrenula je dječji ogranak Kongresne stranke. Okupila je djecu iz grada Allahabada i organizirala ih kao ispomoć odraslim članovima stranke. Djeca su tako, navodi Abbas (ibid.), raznosila poruke između članova Kongresa, nosila vodu i kuhala za volontere, izrađivala zastave i ukrase, no i prisluškivala policijske službenike igrajući se ispred policijskih postaja.

Godine 1942. tadašnji premijer Velike Britanije u Indiju je poslao Sir Stafforda Crippsa da ponudi potpunu vlast Indijskoj uniji uz uvjet da bilo koja provincija ili indijska država koja ne bi htjela biti dio te unije ima potpuno pravo izići iz nje i ostati pod britanskom vladavinom (Wolpert 2009 : 351). Gandhi i Kongres ovu su ponudu odbili. Gandhi je rekao kako je ona poput čeka propale banke misleći na siguran poraz Britanije u ratu. Gandhi je nakon toga pokrenuo svoju posljednju veliku *satyagrahu*, odnosno pokret pod nazivom *Quit India* (Wolpert 2009 : 352). Taj je pokret bio pobuna protiv sudjelovanja Indije u Drugom svjetskom ratu, ali i protiv britanske vlasti na njezinom teritoriju. Iako je ugušen, taj je pokret pokazao kako Indija nema namjeru prestati sa svojom naporima ostvarenja nezavisnosti i kako će Britanija na nju ubrzo morati pristati. Ali, do početka 1943., ulaska SAD-a u rat i poraza sila Osovine kod Staljingrada i Al Alamaina situacija se promijenila pa je Churchill povukao Crippsovu ponudu te zatvorio Gandhija i Nehrua u zatvor. Jinnah nije zatvoren jer veoma mudro nije sudjelovao u pokretu te je u miru gradio Muslimansku ligu dok su Gandhi i Nehru bili u zatvoru.

U godinama prije stjecanja nezavisnosti, na prostoru Britanske Indije tenzije između hinduista i muslimana bivale su sve jače i nasilje je 1946. doseglo svoj vrhunac. U područjima kojima su dominirali muslimani sve je više bilo ubijenih hinduista, a u područjima u kojima su dominirali hinduisti sve je više bilo ubijenih muslimana. Nehru je vjerovao u jednakost svih vjera u toleranciju i jedinstvo Indijskih država te je organizirao pomoć izbjeglicama u svom vlastitom domu i kada god bi čuo vijesti o neredima odmah bi odlazio na lice mjesta ne bi li smirio situaciju i pomogao onima u nevolji. Istu taktiku primjenjivala je i njegova kći Indira, pomagala je ocu u borbi protiv vjerske netrpeljivosti, nerijetko i sama odlazeći na mjesta nereda i odvođeći one koji su bili u opasnosti na sigurno (Abbas 1966 : 100-105). Sve to nasilje rezultiralo je proglašenjem dvaju dominiona³ u Indiji, pod nazivom Indija i Pakistan

³ Negdašnji naziv za određene dijelove Britanske zajednice naroda (Commonwealth) koji su imali određen stupanj samouprave (parlament i njemu odgovorna vlada).

15. srpnja 1947. godine. Taj status Indija je zadržala sve do uspostave novog Ustava 1950. godine. Tog je ljeta po procjenama oko deset milijuna ljudi, u strahu da će se probuditi na pogrešnoj strani granice, prešlo na jednu ili drugu stranu, a oko milijun ljudi je prilikom pokušaja prelaska iz jedne novonastale države u drugu ubijeno (Wolpert 2009 : 367-368). Iako najnovija istraživanja temeljena na demografiji i izvorima poput Corruccinija i Kaula (1990 : 37) te Khosla (1990 : 299) govore o oko četiristo tisuća ubijenih, što je danas službeni znanstveni konsenzus.

Nakon preuzimanja vlasti od Velike Britanije i krvave podjele teritorija između Indije i Pakistana, Jawaharlal Nehru, kao prvi premijer, 15. kolovoza 1947. proglasio je indijsku nezavisnost, a 26. siječnja 1950. godine, kada je ozakonjen Ustav, Indija se u potpunosti odvojila od Britanskog Carstva te postala demokratska sekularna republika (Wolpert 2009 : 369-375). Jawaharlal Nehru bio je indijski premijer punih sedamnaest godina, od proglašenja nezavisnosti 1947. godine pa sve do svoje smrti 1964. godine. U tom periodu, njegova samozatajna kći Indira bila je tajnica Nehruovog kućanstva, vodila je zapise, brinula se za raspored Nehruovih aktivnosti te ga pratila na svim njegovim putovanjima u svrhu osnaživanja Indijske vanjske politike i organizirala sve posjete stranih dužnosnika u Indiji, također je često u ime svoga oca odlazila na diplomatske misije i rješavala neke domaće probleme (Abbas 1966 : 107-119). Jedan od posjeta koje je organizirala Indira bio je i posjet predsjednika Jugoslavije, Josipa Broza Tita 1955. godine. Osim što je organizirala posjet, bila je prisutna na svim očevim sastancima s Titom, ne samo kao domaćica i tajnica, već i da uči, ali i da, ako to prilika dozvoljava, podijeli i svoje mišljenje u nekoj od rasprava (Abbas 1966 : 114). Upravo za vrijeme Titovog posjeta Indiji Kongres je proglasio prihvaćanje socijalističkog društvenog uređenja u Indiji (ibid.)

Termin *nesvrstanosti* skovao je i prvi spomenuo V. K. Menon, u svom poznatom osmosatnom govoru 1953. godine u UN-u te je isti termin Nehru iskoristio u svom govoru 1954. godine na Šri Lanki u svrhu dogovora indijskih odnosa s Kinom te iznošenja pet principa pod nazivom „Panchshila“ koje su određivale indijsko-kineske odnose, a to su:

- uzajamno poštovanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta,
- uzajamno nenapadanje,
- uzajamno nemiješanje u unutrašnje poslove,
- jednakost i uzajamna korist,

- miroljubiva koegzistencija.⁴

Na konferenciji u Bandungu 1955. godine sastale su se zemlje koje su nedavno stekle nezavisnost te pozvale na suzdržavanje od savezništva s bilo kojom svjetskom silom, bio to SAD ili SSSR i na udruživanje u potpori nacionalnom samoodređenju protiv svih oblika kolonijalizma i imperijalizma. Već iduće godine potpisana je Brijunska izjava i Pokret nesvrstanih postao je svjetska organizacija, a temeljne vrijednosti pokreta utemeljene su na ranije navedenih pet principa „Panchshila“. Prva službena konferencija Pokreta nesvrstanih, kada je on i službeno oformljen, održana je u Beogradu 1961. godine, a na njoj su prisustvovali Jawaharlal Nehru kao predstavnik Indije, Josip Broz Tito kao predstavnik Jugoslavije, Gamal Abdel Nasser kao predstavnik Egipta, Kwame Nkrumah kao predstavnik Ghane i Sukarno kao predstavnik Indonezije.⁵

Nehru je Indiju vodio putem socijalizma, demokracije, ljudskih sloboda, sekularizma i modernizacije te je sve vrijednosti za koje je vjerovao da su ispravan politički put za Indiju prenio i na svoju kćer, buduću premijerku Indije, Indiru Gandhi.

2. INDIRA GANDHI POČECI U KONGRESU

Indira se u stranku Nacionalnog Kongresa učlanila 1938. godine te postala aktivistica u borbi za Indijsku nezavisnost zajedno sa svojim suprugom Ferozom Gandhijem. Prvi puta dobila je priznanje za svoje političko djelovanje u stranci 1955. godine kada je izabrana u Radni komitet Kongresa, odnosno izvršno tijelo. Kako bi pokazala da nije samo figura u stranci, iste godine organizirala je pokret povezivanja Kongresa s indijskim selima, no Abbas (1966 : 115) ističe kako je Indirin politički ispit zrelosti bio u Bandungu gdje je njezin otac uspio okupiti zemlje Afrike i Azije na zajedničkoj platformi. Indira je u Bandungu aktivno sudjelovala u svim vijećanjima i raspravama sa stranim državicima i izaslanstvima koje je uspjela impresionirati svojim shvaćanjima međunarodnih poslova. Vjerojatno je već u tom trenutku počela graditi svoj kredibilitet koji je u kasnijem razvoju svoje političke karijere itekako potvrdila. Bandung je bio samo početak njezinih putovanja s ocem. Indira je Nehrua pratila na svim diplomatskim putovanjima na kojima je izuzetno puno naučila o vođenju vanjske

⁴ https://hr.wikipedia.org/wiki/Pokret_nesvrstanih

⁵ <https://www.britannica.com/topic/Non-Aligned-Movement>

politike gledajući i promatrajući svoga oca. No, u tome periodu najvažnija politička ostvarenja događala su joj se na planu unutarnje politike.

Godine 1959. izabrana je za predsjednicu Kongresne stranke koja je u tom trenutku bila na dosta klimavim nogama zbog neslaganja u stranci zbog čega je gubila moć u nekom pokrajinama (Abbas 1966 : 120). U Kerali su komunisti na izborima dobili većinu glasova što je bio veliki udar za Kongres s obzirom na to da su držali politički monopol u Indiji. Indira ih je optužila da surađuju s Kinom te su Indira i Nehru raspustili vladu Kerale. To je itekako bio presedan jer je po prvi put u povijesti nezavisne Indije raspuštena demokratski izabrana vlast. Gandhi o svojoj ulozi u raspuštanju komunističke vlade govori:

„Ali, ja želim reći nešto o Kerali, jer me marksisti stalno optužuju da sam im ja srušila vladu. Sjećam se da je g. Nambudripad, koji je bio glavni ministar, izjavio da su zakon i red bili u potpunosti van njihove kontrole, da je došlo do kategoričkog zahtjeva javnog mnijenja za izmjenu vlade. Ali, to nikako ne bi bilo ostvarivo mimo volje Centralne vlade. Ja sam otišla u Kerala i podnijela izvještaj o stanju. Moje osobno mišljenje ne bi izmijenilo situaciju. Činjenica je da moj otac, vjerojatno, nije bio zadovoljan tamošnjim stanjem. Znam da se ni Ferozu nije dopadalo. Ali, isto tako znam da su ljudi, kao g. Pant, tamošnji ministar unutarnjih poslova, kao i drugi, bili vrlo odlučni i smatrali da do toga (intervencije Centralne vlade – prim. Prev.) treba doći. Tako, eto, moje sudjelovanje nije ni bilo neophodno, što se, u stvari sada i vidi.“
(Filimonović 1985 : 73)

Postoje sumnje da je do raspuštanja komunističke vlade došlo i pod utjecajem Sjedinjenih Američkih Država od kojih je Indija zatražila ekonomsku pomoć. U memorandumu koji je direktor ureda za južnoazijska pitanja, Bartlett poslao pomoćniku državnog tajnika za bliskoistočne, južnoazijske i afričke poslove Rountreeju, Barlett (1957) govori o razlozima zašto da i zašto ne pružiti Indiji zatraženu pomoć. Od mnoštva razloga o kojima se raspravlja u memorandumu, jedan od onih koji su argumentirali ispostavu ekonomske pomoći Indiji jest i popularnost komunističke stranke u Kerali koju Barlett smatra problemom. Prema memorandumu može se iščitati kako je zbog iskustva s Kinom, interes Sjedinjenih Američkih Država bio takav da se spriječi bilo kakva uspostava komunističke vlasti u Indiji jer bi na taj način nacionalna sigurnost Sjedinjenih Američkih država bila narušena.⁶ No, glavni je problem bilo neustavno ponašanje keralske vlade koja je između ostalog oduzela zemlju

⁶ <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v08/d175>

zemljoposjednicima i podijelila je zakupcima zemlje što se protivilo demokratskim zasadama kongresne ideologije. Tu su osobito stradali sirijski kršćani, koji su tražili pomoć savezne vlade, ali i drugi seljaci koji su posjedovali zemlju te je došlo do nereda i pobune. Tada u Kerali nije bilo nekakvih velikih zemljoposjednika, već su bez zemlje često ostajala mala seoska gospodarstva (Frank 2002 : 251-252).

S obzirom na to da je Indija itekako trebala ekonomsku pomoć, ne može se posve isključiti mogućnost da su u ovom slučaju Sjedinjene Američke Države utjecale na odluku Nehrua, a na kraju i na izvještaj Indire o situaciji u Kerali, no svakako je logično da je odluka bila takva s obzirom na to da je keralska vlada radila protuustavno. Pod utjecajem SAD-a ili ne, Indira je, naišavši na prvu prepreku u svojoj političkoj karijeri, pokazala odlučnost. Frank (2002 : 253) komentira kako je situacija oko Kerale bila indikator da Indira nije dijelila očevu čvrstu vjeru u to da će demokratske institucije preživjeti nestabilne trenutke, već da je u slučaju nužde radije birala red nauštrb demokracije. Nekoliko godina kasnije komentirat će kako je „s obzirom na nesređene prilike u državi, a zbog agitacije protiv komunističkog ministarstva, smatrala da treba održati nove izbore i biračkome tijelu dati priliku da donese jasniju presudu.“⁷

Idući izazov s kojim se susrela u tom periodu bila je pobuna u tada dvojezičnoj državi Bombay. Naime, Bombay se sastojao od Guđarata i Maharaštre u kojima se razvio snažan pokret koji je zahtijevao jednojezičnu Maharaštru i jednojezični Guđarat. S jedne strane oformila se Ujedinjena maratska stranka, a s druge Velika guđaratska. Nehru se u početku protivio podjeli, no Indira je, stvari vidjela drugačije. Otputovala je na lice mjesta, uvjerala se u argumente opozicije i u to da će, nastave li odbijati podjelu, Kongres u tim pokrajinama izgubiti vlast. Uspjela je uvjeriti Kongres da je podjela najbolja opcija te je na taj način ušutkala opoziciju (Abbas 1966 : 125). O situaciji Gandhi sama govori kako se njezino mišljenje o podjeli temeljilo na osjećajima ljudi s kojima je na putovanju u Bombay razgovarala, ali i na činjenici da je jedan od planova kongresnih programa bio o lingvističkim državama, a taj je plan bio donesen mnogo prije nezavisnosti Indije. Njezin stav je bio da „ako se nešto ne može zaobići, onda se prema tome treba ophoditi na najbolji mogući način.“ (Filimonović 185 : 73).

⁷ Abbas 1966 : 124

Nakon što je provela godinu dana na čelnoj poziciji u Kongresu, Indira odlučuje napraviti pauzu u svojoj političkoj karijeri kako bi se brinula o Ferozu koji je doživio srčani udar, no u pismu svome ocu progovara i o dubljem razlogu svoga odlaska.

„Osjećala sam se kao ptica u jako malom kavezu dok mi krila udaraju o rešetke u kojem god se smjeru pomaknem. Došlo je vrijeme da živim svoj život. Što li će biti? Uopće ne znam. U ovom trenutku, samo želim biti slobodna... i pronaći svoj put. Iskustvo predsjedanja Kongresom bilo je ponekada uzbudljivo, ponekada deprimirajuće, ali sigurno vrijedno truda. No... Nastavim li, mogu jedino biti nesretna i izobličena“⁸ (Frank 2002 : 254)

Indira se prije očeve smrti planirala posvetiti braku, obitelji i Ferozovoj političkoj karijeri, no dok je Indira predsjedala ženskim kongresom u Delhiju, 8. rujna 1960. godine, Feroz je ponovo doživio infarkt koji je ovoga puta bio fatalan. Godinu dana nakon Ferozove smrti nastavila je svoju političku karijeru.

Ponovo je izabrana za članicu Radnog komiteta u Kongresu te je postala članica i Izbornog odbora stranke 1961. godine. Već 1962. godine suočava se s novim izazovima na političkoj sceni i to ovoga puta vanjskopoličkoj. Nakon što je Kina 1959. konsolidirala svoju dominaciju Tibetom, tibetski vođa Dalai Lama utočište je pronašao u Indiji, a Indira je organizirala pomoć izbjeglicama iz Tibeta. Kina je počela graditi cestu u Aksai Činu, pokrajini koja je bila jedan od razloga narušenih odnosa između Indije i Kine, a Nehru je odgovorio na taj potez gradnjom malih vojnih baza na spornom teritoriju. Nakon toga, u listopadu 1962. kineske su trupe počele prelaziti granicu u Aksai Činu i današnjem Arunačal Pradešu. Kako piše Frank (2002 : 265) tadašnji ministar obrane Krishna Menon nije ozbiljno shvaćao prijetnje Kineza pa je indijska vojska kineski napad dočekala veoma slaba i nespremna. Menon je tada izgubio kredibilitet i među članovima kongresa, ali i u narodu. Počeo se vršiti veliki pritisak na to da Menon odstupi s mjesta ministra obrane, no vjerojatno je pritisak bio veći jer ovo nije bila prva pogreška ili skandal koji se vezao uz Menonovo djelovanje. Frank (2002 : 266) govori kako je Indira, bez obzira na to što je Menon bio bliski suradnik njenoga oca i jedan od njezinih mentora, ipak bila za njegov odlazak, no ne zbog toga što ga je smatrala odgovornim za situaciju, već zbog toga što je htjela da se cijeli taj

⁸ I felt like a bird in a very small cage, my wings hitting against the bars whichever way I move. The time has come for me to live my own life. What will it be? I don't know at all. For the moment, I just want to be free... and find my own direction. The experience of being President of the Congress has been exhilarating at times, depressing at times, but certainly worthwhile. But... I can only be warped and unhappy if I have to continue.

debakl oko rata s Kinom ne povezuje s njezinim ocem. O Indirinom stavu oko situacije s Menonom, citirajući misao iz Gandhijina razgovora s prijateljem, Frank (ibid.) govori „nije bitno tko su, ako ljudi ne funkcioniraju moraju otići. Nitko nije neophodan.“ U očitovanju o ovoj situaciji odlično je ilustrirana vještina Indire Gandhi u diplomaciji, ali i njezina odanost ocu kojega je štitila čak i nakon njegove smrti.

„Posljedica rata bila je u tome što je ministar obrane Krishna Menon morao napustiti vladu. Njegov odlazak je za vladu značio gubitak. Imao je stila, ali je bio i veoma lucidan i veliki patriot. Probleme je sagledavao jasno i imao je izuzetan dar za pronalaženje rješenja. Razlog njegovog odlaska nije bio u tome što ga neki ljudi nisu voljeli. Bio je samo jedan od razloga, ali je glavni razlog bio u tome što su neki smatrali da će njegov odlazak pogoditi mog oca. To je bio njihov cilj... Iako je moj otac poštovao Krishna Menona kao prijatelja, ne bih rekla da su oni bili toliko bliski koliko su to ljudi zamislili. Sigurna sam da je tražio od njega savjete o mnogim pitanjima, ali moj otac je o njima sam odlučivao, a ne zbog toga što bi ga Krishna Menon savjetovao“ (Filimonović 1985 : 84)

Osim što je sudjelovala, iako to nikada nije javno priznala, u smjenjivanju Menona s mjesta ministra obrane bila je član Nacionalnog savjeta za obranu u svojstvu predsjednice Centralnog savjeta za zbrinjavanje stanovništva. Kada su Kinezi prošli kroz Se La Pass koji je trebao biti neosvojiv, Indira je, iako su njezin otac i njegovi savjetnici iz kabineta bili protiv toga, uz pomoć S. S. Khera, sekretara kabineta odletjela u Tezpur na front. Gandhi govori kako je njezina odluka o odlasku bila stvar refleksa (Filimonović 1985 : 85). Odlučila je ohrabriti vojsku i stanovništvo te je na licu mjesta organizirala i sustav socijalne skrbi.

Abbas (1966) opisuje nekoliko slika iz života Indire Gandhi koje upućuju na njezinu ranu socijalnu angažiranost. Za vrijeme školovanja u Shantniketanu⁹ „usvojila“ je djevojčicu koja je bila *nedodirljiva*¹⁰. Okupala ju je, dala joj hranu i dopustila da spava s njom u krevetu što je čak i za današnje pojmove u indijskom društvu presedan. Za vrijeme boravka u zatvoru 1942. godine pomagala je vrlo mladoj zatvorenici koja je tek rodila u brizi oko djeteta te je bila spremna i legalno posvojiti to dijete, ali ju je njena teta, koja je s njom boravila u zatvoru, od toga odgovorila. Također Abbas (1966) u više navrata i kroz nekoliko poglavlja opisuje

⁹ Eksperimentalna škola u zapadnom Bengalu koju je osnovao Rabindranath Tagore. U njoj je nastojao pomiješati najbolje iz indijske i zapadne tradicije.

¹⁰ Parije ili nedodirljivi – sloj društva potpuno izbačen iz kastinskog sustava; smatrani su nedostojnima života u zajednici zbog poslova koje su obavljali poput fizičkog dodira s krvlju, izmetom i drugim tjelesnim “nečistoćama” definiranim indijskim zakonom.

Indirinu spremnost da u vrijeme nereda između muslimana i hinduista 1947., ali i kasnije, odlazi u najveća žarišta, bez pratnje i zaštitara, i spašava muslimanske obitelji od nasilja. Indira je neupitno bila velika aktivistica za ljudska prava i velika socijalistica.

2.1. Nehruova smrt i Indirina pozicija u Ministarstvu za informiranje i radio

27. svibnja 1964. godine, od posljedica srčanog udara preminuo je prvi premijer nezavisne Indije, Jawaharlal Nehru. Iako je izričito zahtijevao da njegov sprovod bude sekularan, bez ikakvih religijskih obilježja, to se nije dogodilo i obred je održan prema hinduističkim običajima. Frank (2002 : 276) komentira tu činjenicu pretpostavkom da je Indira vjerojatno popustila pod pritiskom koji su odmah nakon Nehruove smrti vršili vjerski vođe i neki političari govoreći kako narod Indije ne bi prihvatio sekularan sprovod. No, tvrdnje koje navodi Frank su diskutabilne s obzirom na to da je Gandhi bila predana hinduistkinja te je njezina predanost guruu Dhirendri Brahmachariju i astrologiji često bila kritizirana pa možemo biti otvoreni i prema ideji kako je taj sprovod ipak bio i njezino djelo. Bitka za poziciju premijera započela je odmah po Nehruovoj smrti. Frank (2002 : 278) govori kako je Shastri nazvao Indiru samo tri dana nakon sprovoda i rekao joj da je vrijeme da ona preuzme vodstvo države što je ona odmah odbila. Borba oko premijerske fotelje vodila se između Lala Bahadura Shastrija i Morarjia Desaija. Lal Bahadur Shastri na koncu je dobio podršku Kongresa. Nakon preuzimanja premijerske funkcije Shastri je zamolio Indiru da postane ministrica vanjskih poslova, no i to je odbila govoreći da još uvijek emocionalno nije spremna na to. Kada se Shastri kasnije obratio Parlamentu, rekao je da će Indira i dalje nastaviti surađivati s Parlamentom. Gandhi navodi kako je Shastriju rekla da ne bi prihvatila ni jedno značajno ministarstvo i da je njezino osnovno opredjeljenje bilo vezano uz obrazovanje, a kako je ministra obrazovanja Shastri već imenovao, Indiri je ponudio da bude ministrica informiranja i radija što se na koncu i dogodilo (Filimonović 1985 : 89). Postoje struje koje su malo drugačije opisale Indirino konačno pristajanje na ministarsko mjesto. Naime, prema Frank (2002 : 279-280) osim osjećaja dužnosti koji je Indira osjećala prema očevoj ostavštini, nakon njegove smrti jedino što joj je od materijalnih sredstava ostalo bili su Anand Bhawan koji je bio izuzetno skup za održavanje i naknade za Nehruove autorske uratke koje nisu bile unosne. Osim toga, morala je napustiti Teen Murti jer je odlučeno da će se on pretvoriti u Nehruov memorijalni centar. Mjesto u ministarstvu osiguralo joj je posao i stalne prihode.

Indira je bila zaljubljenik u kinematografiju i bila je usko povezana s Filmskim udruženjem, prvo kao predsjednica, a kasnije kao potpredsjednica. Čvrsto je vjerovala da ljude treba educirati da nauče cijeniti umjetničku kinematografiju. Kroz svoje ministarstvo mogla je širiti svoje otvorene poglede ne samo na kinematografiju, već i glazbu, kazalište, ples i elektroničke medije. Prema Abbasu (1966 : 131) Indira je kao ministrica unijela velike promjene: u Odbor za cenzuru dovela je stručnjake koji su imali i znanja i iskustva u kinematografiji kao mediju umjetnosti. Vidjela je veliki potencijal u korištenju televizije kao medija zabave i informiranja pa je uvela redoviti TV program u Indiji. Pozdravila je veoma odvažno prikazivanje primjene kontracepcije u svrhu planiranja obitelji za seoske žene na TV Delhiju. Abbas (1966 : 133 - 134) navodi još neke od reformi koje je Indira uvela u području kulture. Naime, 1965. kada je organiziran prvi Internacionalni filmski festival u Indiji nadgledala je sve aspekte festivala, od kvalitete filmova koji su se prikazivali, do standarda prema kojima je stručni žiri donosio odluke o nagradama te o ugošćivanju žirija, stranih delegacija i sudionika festivala. S obzirom na to da je Gandhi kao Nehruova tajnica organizirala sve posjete stranih državnika Indiji, ne čudi da je svoj posao ministrice informiranja i radija shvaćala ozbiljno. U svakoj interakciji sa stranim državicima vidjela je priliku za stvaranje dobrih diplomatskih odnosa u korist Indije.

Iako je Indira nakon pristanka da preuzme Ministarstvo informiranja i radija govorila:

„Nisam ni tada, ni kasnije, željela biti u vladi. Čak i sada smatram da je to jedan oblik zatvaranja... Vlada kao takva nije bila u mojim zamislima...“ (Filimonović 1985 : 90)

Njezina postupanja i odgovori na neka od gorućih pitanja tadašnje indijske politike, a koja je se kao ministrice informiranja i radija možda i nisu ticala, govorili su nešto sasvim drugo. Frank (2002 : 281) kao primjer navodi nered u Madrasu¹¹, u kojemu se govori tamilski jezik, nakon što je 25. siječnja 1965. hindski proglašen službenim jezikom Indije. Naime, Shastri i Kamaraj¹² odlučili su pričekati s reakcijom, no Indira je odmah odletjela u Madras te smirila proteste. Vlada nije s oduševljenjem reagirala na Indirin potez koji je bio suprotan njihovoj odluci. Ovakva Indirina reakcija ne samo da je pokazala da ipak ima određene pretenzije na vladajuću poziciju, već i njezinu odlučnost da aktivno reagira na politička događanja u državi.

Što se njezine društvene aktivnosti tiče, ona nije zamrla njezinim poslom u Ministarstvu informiranja, sve vrijeme svoga mandata aktivno je sudjelovala u radu agencija socijalne skrbi

¹¹ Država Madras današnji je Tamil Nadu, a glavni grad je promijenio ime u Chennai.

¹² Predsjednik Kongresne stranke.

što ne čudi s obzirom na to da je kroz cijeli svoj život radila na razvoju indijskog društva i taj razvoj smatrala ozbiljnim dijelom indijskog puta k razvijenoj državi u svjetskim okvirima.

„Moramo se nositi s raznolikošću jezika i običaja te posebno problemima zaostalih klasa i plemenskih naroda. Uvijek posvuda siromaštvo, nepismenost i praznovjerje stoje poput čvrstog zida koji nam priječi put. Vladin program se svakako širi, iako ne uvijek sustavno kako bi se željelo. Program se često daje u provođenje i nadgledanje ljudima koji nemaju posebne sklonosti ili znanje. – Donesen je niz zakona. Ali možemo li iskreno reći da se oni provode? U našim se selima još uvijek slave dječji brakovi iako je Shardin zakon¹³ donesen još 1929. godine.“¹⁴ (Abbas 1966 : 134-135)

2.2. Sukob s Pakistanom 1965. i narušavanje odnosa s Lalom Bahadur Shastrijem

Indirina spremnost da aktivno reagira u svakoj situaciji bez obzira na to dozvoljava li joj to njezina pozicija ili ne pokazala se ponovo u kolovozu 1965. na samom početku sukoba s Pakistanom. Gandhi objašnjava kako nitko nije dovoljno ozbiljno shvaćao obavijesti o infiltracijama iz Pakistana, čak ni ona dok joj je Sadikji, tadašnji ministar Kašmira u avionu za Srinagar¹⁵ u koji je putovala na odmor predstavljao ozbiljnost situacije (Filimonović 1985 : 92).

„Sišli smo s aviona i ugledali D. P. Dara¹⁶ i ostale članove Kabineta, blijede kao krpe. Rekli su mi - *Ovo je pravi rat, i to ovdje, na periferiji Srinagara*. Ako nešto brzo ne poduzmete nećete nas uopće moći spasiti. Ugurali su me u automobil... Na sastanku smo obaviješteni da su od njih potekle informacije o vrlo brojnim infiltracijama i da borbe mogu započeti svakog trenutka. Dodali su još da nemaju dovoljan broj vojnika,

¹³ Zakon o ograničenju dječjeg braka iz 1929., usvojen 28. rujna 1929. u Carskom zakonodavnom vijeću Indije, odredio je dob za stupanje u brak za djevojčice na 14 godina, a za dječake na 18 godina. Godine 1949., nakon neovisnosti Indije, izmijenjen je na 15 za djevojčice, a 1978. na 18 za djevojčice i 21 za dječake.

¹⁴ We have to cope with a variety of languages and customs and the special problems of backward classes and tribal people. Everywhere, poverty, illiteracy and superstition stand like a solid wall blocking our way. The governmental programme is certainly expanding, although not always as systematically as one would wish. Often enough it is put in the charge of people who have no special sympathy or knowledge. — A number of laws have been passed. But can we honestly say that they are being implemented? Our villages are still celebrating child marriage although Sharda Act was passed in 1929.

¹⁵ Najveći grad u Indijskom dijelu Kašmira

¹⁶ Tadašnji ministar financija u Vladi države Kašmir

pa čak ni policije u Srinagaru. Telefonirali smo odmah u Delhi i odgovor je ponovljen da se ne trebamo uznemirivati.“ (Filimonović 1985 : 93)

Nakon što je Delhi izdao zapovijed da se ne reagira, Gandhi govori kako nije mogla čekati te je odmah organizirala dolazak policije iz Punjaba u Srinagar (Filimonović 1985 : 93). Nakon toga, Frank (2002 : 281) spominje brojne Indirine posjete frontovima i ohrabrivanja vojnika i stanovništva, nakon čega su mediji pisali da je Indira „Jedini muškarac u Kabinetu punom žena“ i njezina je popularnost izrazito rasla tijekom godine dana rata. Frank (ibid.) također navodi kako se u tom periodu odnos Indire i Shastrija prilično zaoštio jer je Indira ponovo radila na svoju ruku, a njegova popularnost je padala. No, nakon rata, Shastri je ponovo bio glorificiran što je Indiru veoma zasmatalo. Shastri je tada, kako bi se riješio „svoje glave“ Indire, planirao poslati je u Britaniju u funkciji Visokog povjerenika. Prema Frank (2002 : 282), Indira je do tada već oko sebe skupila cijelu vojsku štićenika, prijatelja, savjetnika, umjetnika i novinara koji su utjecali na njezinu kritičnost prema Shastriju. Indira je sve više počinjala vjerovati u to da se Shastri udaljava od politike koju je započeo njezin otac i nije se slagala s njegovim političkim odlukama. Taškentskom sporazumu¹⁷ potpisanom 1966. između Indije i Pakistana Indira i nije bila naklonjena, tj. nije vjerovala dobrim namjerama Jana Sangha te je smatrala da je Shastri loše reagirao potpisavši sporazum, no njezine kritike na račun Shastrija bile su prikrivene diplomatskim jezikom.

„Ali, Šastriji, kao da je bio mekan prema pripadnicima Jana Sangha. Ne znam trebam li reći *mekan*. Po prirodi on je bio blag, a neki su skloni da uglađeno i kulturno ophođenje shvaćaju kao slabost; pri tome, oni to nisu poistovjećivali s jednom lijepom osobinom.“ (Filimonović 1985 : 94)

Indira je za vrijeme Nehruova mandata bila u centru svih političkih zbivanja, a sada je bila samo jedan od članova Kabineta i nije imala političku moć koju je željela. Iako je prema Frank (2002 : 282) dugo demantirala svoje ambicije prema premijerskom mjestu, čak je spominjala i povlačenje iz politike u potpunosti, njezino djelovanje upućivalo je na nešto drugo.

¹⁷ Taškentska deklaracija, također nazvana Taškentski sporazum, sporazum koji su 10. siječnja 1966. potpisali indijski premijer Lal Bahadur Shastri i pakistanski predsjednik, Mohammad Ayub Khan, čime je okončan rat između Pakistana i Indije koji se odvijao od kolovoza 1965. do rujna 1965.

2.3. Smrt Lala Bahadura Shastrija

Dan nakon potpisivanja Taškentskog sporazuma, 11. siječnja 1966. Lal Bahadur Shastri preminuo je od posljedica srčanog udara. Kao ministrica informiranja bila je jedna od prvih ljudi koji su saznali za Shastrijevu smrt. Frank (2002 : 284) govori o tome kako je Indira po primitku vijesti odmah otišla u Predsjednički dom. Prema Abbasu (1966 : 135) u tom trenutku Gandhi nije mogla ni sanjati o tome da će ona jednoga dana postati nova premijerka Indije, no Frank (2002 : 284-285) o njenim ambicijama govori sasvim suprotno. Naime, prema Frank (ibid.) Gandhi je po povratku iz Predsjedničkog doma pozvala na razgovor Ramesha Tapara, lijevo orijentiranog novinara s kojim je izgradila vrlo prisan odnos. Iako su je neki od njezinih savjetnika već uvjerali da bi trebala napraviti korake prema borbi za vlast, htjela je čuti mišljenje Tapara kojem je vjerovala.

3. INDIRIN USPON K PREMIJERSKOJ POZICIJI

Indirin otac nikada je nije direktno pripremao za premijersku poziciju, Nehru nije vjerovao u dinastijsko nasljeđivanje pozicije, već u demokratski sustav, no odrastajući u političkom okruženju, bivajući Nehruova tajnica, Indira je svjesno ili nesvjesno itekako dobro bila upućena u sve državne poslove. S obzirom na to da je kroz cijeli život bila uključena u sva postupanja svoga oca, da ga je pratila na diplomatskim putovanjima i bila njegova desna ruka te dolazila u kontakt sa svim važnim ljudima na indijskoj, ali i svjetskoj političkoj sceni nije iznenađujuće da je imala urođene i izrađene kvalitete vođe. Ono u što je čvrsto vjerovala bile su vrijednosti koje joj je usadio otac još od malih nogu – borba za ravnopravnost, socijalizam, humanizam, demokraciju i sekularizam te si je kao cilj postavila da Indija mora ići isključivo putem koji joj je utabao Nehru. S druge strane, odrastajući s usađenim tradicionalnim vrijednostima znala je da u svijetu koji vode većinom muškarci mora oko sebe skupiti mnoštvo saveznika i utjecajnih ljudi te da mora čekati pravi trenutak kako bi posegnula za pozicijom koja će joj omogućiti da ostvari svoj cilj. Sada je, nakon Shastrijeve smrti prvi puta imala pročišćen put do vlasti. Imala je potporu Kamaraja, D. P. Mishre¹⁸ i tadašnjeg predsjednika Indije Sarvepallia Radhakrishnana, koji je zbog svoje pozicije trebao biti neutralan, no davao je otvorenu podršku Indiri.

¹⁸ Glavni ministar Madhya Pradesha

U početku, Indira je bila neodlučna oko toga želi li se kandidirati za premijersko mjesto, no njezin najveći rival Morarji Desai bio je odlučan u tome da nakon što je 1964. izgubio na izborima, ovoga puta postane premijer Indije. Frank (2002 : 289) navodi konačnih 7 kandidata za premijersku poziciju: Desai, Indira, Nanda, Chavan, S.K. Patil, Sanjiva Reddy i Kamaraj. Od svih kandidata Indira je, prema Frank (ibid.), imala najviše kvaliteta potrebnih za preuzimanje premijerske stolice, govorila je tečno i engleski i hindski, nije bila identificirana ni s jednom od kasta, religija, regija ili frakcija, uživala je popularnost kod muslimana, haridana, drugih manjina i među siromašnima; a iznad svega bila je kći Jawaharlala Nehrua. Desai, s druge pak strane, prema Frank (2002 : 290) bio je veoma krut, postupci su mu bili diktirani isključivo nefleksibilnim načelima i političkim uvjerenjima. Bio je konzervativan, strogi hinduist, antialkoholičar, vegetarijanac, s dvadeset sedam godina odrekao se seksualnih odnosa, klonio se Zapadne znanosti i medicine, a prakticirao tradicionalne poput ispijanja vlastita urina svakoga jutra. Indiru su, kako govore i Abbas (1966) i Frank (2002) članovi Kongresa smatrali slabom i to im se na prvu ruku činilo kao ključni problem kod odabira, no Kamaraj je upravo to iskoristio kao razlog zašto bi Kongres trebao glasati za nju. Prema Frank (2002 : 290) Kamaraj je uvjerio članove Kongresa da ako odaberu Indiru, ona će postati marioneta kojom će upravljati Kongres bez direktnih posljedica za njih što je u povijesti Indije, a možda i puno šire, jedna od najlošijih političkih procjena uopće.

„Vjerovali su da je to moguće, ne samo zato što Indira nije imala upravljačkog iskustva, već i zato što je bila žena. Ideja je bila da ona nastupi kao figura... Kamaraj i Kongres pretpostavili su da će Indira biti povodljiva, slaba, komad gline koji su mogli oblikovati i preoblikovati prema potrebi. Kao Nehruova kći, ona bi također, ključno, pomogla pobijediti na izborima za Kongres 1967. nakon čega bi se mogla dovesti odgovarajuća zamjena da je naslijedi. Riječima drugog, budućeg premijera Narasimhe Raa, Indira je bila samo *hvatač glasova, uređaj*. Nakon izbora ona bi se povukla sama ili bi je natjerali da se povuče na stražnje sjedište i iskusniji vođa bi preuzeo i vodio zemlju“¹⁹ (Frank 2002 : 290)

¹⁹ They believed this possible not only because Indira lacked administrative experience, but also because she was a woman. The idea was for her to perform as a figurehead... Kamaraj and the Syndicate assumed that Indira would be „pliable“ week... a limp of clay they could mould and remould according to need. As a Nehru, she would also, crucially, help win the 1967 election for Congress after which a suitable replacement could be brought to succeed her. In the words of another future Prime Minister, Narasimha Rao, Indira was merely a „vote –catching device“. After the election „she would take or they would make her take a back seat... (and) another more experienced leader (would)... take over and run the country.“

U vrijeme izbora, Indija se suočavala s velikim problemima, velika suša koja je uzrokovala i veliku nestašicu hrane, inflacija, jezične razmirice o službenom jeziku, pokret Punjabi Suba, problemi plemena Naga, kinesko-indijski spor i izolacija u diplomatskim odnosima. Sve su to bila ključna pitanja oko kojih su se lomila koplja pri izboru premijera i Kongres je kroz marionetu Indiru htio na svako od njih odgovoriti onako kako su oni smatrali da je ispravno.

Indira je na izborima odnijela konačnu pobjedu, 19. siječnja 1966. godine, osvojivši 355 glasova, u odnosu na Desija koji ih je osvojio 169. Itekako je bila svjesna razloga koji su ishodili ovakvim izborima kako će i sama kasnije reći „Čini mi se da nisu svi bili toliko za mene koliko su bili protiv njega (Morarji Desaija).“²⁰

Kada je pristigla pred Parlament u pratnji Nande i Subhadre Joshi²¹ netko joj je uručio buket iz kojega je Joshi izvukla crvenu ružu i zatakнула je za Indirin šal. To je bila simbolična gesta kojom je Indira odala počast svome ocu, koji je pri ulasku u Parlament nosio crvenu ružu u rupici za gumb na svome sherwaniju²².

„Srce mi je puno – rekla je na hindskom – i ne znam kako da vam zahvalim ... Dok stojim pred vama moje se misli vraćaju na velike vođe: Mahatmu Gandhija, uz čije sam noge odrasla, Panditjija, moga oca i Lala Bahadura Shastrija. Ovi lideri su pokazali put i želim ići istim putem.“²³ (Frank 2002 : 292)

Pet dana kasnije, 24. siječnja, položila je zakletvu u Parlamentu „svečano obećavajući“, a ne „zaklinjući se u ime Božje“. Tim je činom naglasila i potvrdila svoj moderan i svjetovan svjetonazor i karakter (Frank 2002 : 293). S druge strane, takav izražen stav već je tada mogao signalizirati kako se ipak ne radi o slaboj ženi kakvom su je smatrali i kako neće biti lako od nje načiniti marionetu.

3.1. Zelena revolucija

Kao što smo spomenuli ranije, u trenutku kada je Indira Gandhi preuzimala premijersko mjesto, Indija je na više načina bila u krizi. Jedan od prvih izazova s kojima se Gandhi susrela

²⁰ Filimonović, 1985 : 101

²¹ Predsjednica Delhijske Kongresne stranke

²² Ogrtač dugih rukava koji nose muškarci u južnoj Aziji

²³ „My heart is full“, she said in hindi, „and I do not know how to thank you... As I stand before you my thoughts go back to the great leaders: Mahatma Gandhi, at whose feet I grew up, Panditji, my father, and Lal Bahadur Shastri. These leaders have shown the way, and I want to go along the same path.“

bile su velike suše i nestašica riže, posebno u Kerali. Kongres je zahtijevao da se utvrđene zone hrane ukinu kako bi se hrana mogla prevoziti iz područja koja imaju viška hrane u ona gdje je postojao manjak. Indira je reagirala tako da je pozvala na povlačenje rezolucije koja je zabranjivala zone hrane i rekla je da će revidirati politiku vlade u vezi hrane. Frank (2002 : 295) govori o tome kako je to bio sasvim pogrešan potez i kako je Kamaraj morao preuzeti vodstvo u rješavanju problema hrane. Abbas je (1966 : 139), s druge pak strane, Indirine poteze okarakterizirao kao brzu reakciju na problem. Gandhi, također govoreći o krizi s hranom spominje brze reakcije na nju, tako navodi kako je nakon prve suše naredila isporuku hrane u Kerala i Zapadni Bengal, također je podržala program za uvoz žitarica i umjetnog gnojiva, putovala je u dijelove Orise, Madhya Pradeša i Maharaštre te njihove vlade uvjerila da se prihvate sustavnog obrađivanja zemlje i akcija oko raspodjele hrane te podržala Program intenzivne kulture zemlje (Filimonović 1985 : 103). Gandhi je odlučila otići u „goodwill visit“²⁴ u kojemu je posjetila Pariz, London, Moskvu i na kraju Sjedinjene Američke Države. Kako bi riješila problem gladi u Indiji, uspjela je sa SAD-om dogovoriti isporuke pšenice i prosa, no naišla je na kritike u Indiji jer su ljudi navikli više konzumirati rižu. U intervjuu s kanadsko-američkim ekonomistom i diplomatom J. K. Gibralthom kojeg prenosi Abbas (1966 : 174) potvrdila je sigurnost u svoju odluku:

„Imam vrlo snažne stavove o toj temi, jer osjećam da bi ljudi trebali jesti sve što je dostupno, a ne se držati samo onoga na što su navikli. Ali to nije baš lako postići u Indiji i bilo je mnogo negodovanja na ovu moju primjedbu kada sam je javno izgovorila. Ali istina je da ljudi u Madrasu, na primjer, već jedu pšenicu u znatnoj mjeri – barem jedan obrok dnevno im sadrži pšenicu. U Bengalu je, također, veći broj ljudi koji jedu pšenicu, nego ranije. Mislim da je to nešto na čemu se mora raditi i mislim da je ljude potrebno uvjeriti...“²⁵

Osim dogovora za pomoć oko hrane, Indira Gandhi je u SAD-u s predsjednikom Johnsonom razgovarala i o drugim temama. Na velike kritike indijske javnosti, ali i većine članova Kongresne stranke, kao i samog Kamaraja, naišla je po povratku u Indiju. Naime, u razgovoru s Johnsonom, Gandhi je pristala na devalvaciju rupija i uspostavu Indo-Američke obrazovne

²⁴ Prijateljski posjet u diplomaciji, neformalnog karaktera

²⁵ Well, I have very strong ideas on the subject, because I feel people should eat whatever is available and not stick out for whatever they have been in the habit of eating. But it is not very easy in India, and there has been considerable resentment on this sort of remark when I have made it publicly. But it is true that people in Madras, for instance, are already eating wheat to a considerable extent, and—at least eating it once a day, one meal a wheat meal, and in Bengal also the number of people now eating wheat is much larger than before. But this has to be worked at and I think people have to be persuaded.

zaklade. Frank (2002 : 298) govori kako je Gandhi u devalvaciji rupije vidjela jedini način da Indija dobije pomoć stranih država. Iako je finalna odluka bila njena, Gandhi tvrdi kako se prije odluke o devalvaciji savjetovala s Ashokom Mehtom²⁶, stručnjacima Ministarstva financija, sekretarom Kabineta i ostalim poznatim ekonomistima (Filimonović 1985 : 103). Iako je donošenjem ove nepopularne odluke pokazala da ipak nije slaba žena kakvom su je svi smatrali i da njome neće biti tako lako upravljati, ipak kasnije priznaje:

„Očigledno, to je bio pogrešan potez i veoma nam je naudio, jer je devalvacija povisila uvozne cijene – tada smo još dosta uvozili, a nije u isto vrijeme mnogo utjecala na izvoz kao što bi to bio slučaj da smo bili industrijski razvijena zemlja.“ (Filimonović 1985 : 103)

Gandhi je pridavala veliki značaj razvoju poljoprivrede te joj je glavni cilj bio samoodrživost u proizvodnji žitarica i stvaranju zaliha koje bi se koristile u slučaju da ponovo dođe do krize s hranom. Nakon povratka sa svog prvog inozemnog putovanja odlučila je ostvariti indijsku samoodrživost u proizvodnji žitarica. U svome govoru na Konferenciji prvih ministara i ministara za poljoprivredu saveznih država u New Delhiju, 9. travnja 1966. Gandhi će reći:

„Ljude širom svijeta znatno zabrinjava naš manjak hrane... Sa svih strana zemljine kugle odaziv je bio topao. Brzo usvajanje novog zakonskog prijedloga o hrani u Kongresu Sjedinjenih Američkih Država dokaz je ove nove svijesti... No, podsjetila bih vas da će nam prijatelji pribjeći u pomoć jedino ako su uvjereni da činimo sve kako bismo sami sebi pomogli. Ukoliko brzo ne povećamo poljoprivrednu proizvodnju, ukoliko ne budemo kontrolirali porast našeg stanovništva – što bi nam omogućilo da u sljedećih nekoliko godina ostvarimo samoodrživost – izgubit ćemo pravo da se nazivamo slobodnom, a još manje velikom zemljom. Moramo stati na svoje noge. Primanje pomoći treba biti privremena faza... U razdoblju od 1966. do 1967., zasijati ćemo gotovo 5 milijuna jutara tim vrstama sjemena. Nadamo se da će tijekom četvrtog petogodišnjeg plana biti zasijano ukupno 32,5 milijuna jutara.“ (Petković 1973 : 84-85)

Iz tog je razloga nastavila sa zalaganjem oko ciljeva zelene revolucije, započete još za vrijeme Lala Bahadura Shastrija. Zelena je revolucija bila predstavljanje raznih programa vlade kroz koje je određeno uvođenje visokoprinosnih sorti sjemena, povećana je upotreba umjetnih gnojiva i pesticida, mehaniziranih poljoprivrednih alata i sustava za navodnjavanje.

²⁶ Vođa Socijalne stranke, ekonomist i član vlade Indire Gandhi

Provođenje zelene revolucije rezultiralo je takvim porastom prinosa 1968. da su se škole morale koristiti kao privremene žitnice, a 1974. Indija je postala samodostatna u proizvodnji žitarica (Rajagopal 2016).

Ono što je još važno jest to da je Indira Gandhi izrazito veliku pažnju poklanjala borbi za očuvanje okoliša. Bivši ministar okoliša Jairam Ramesh (2017) nazvao je Indiru pionirkom ekologije u Indiji, ali i šire. Od početka do kraja mandata borila se za ekološka pitanja te je kao svoju ostavštinu i današnjoj Indiji postavila četiri glavna pravna stupa regulacije okoliša, 1972. godine donijela je zakon o zaštiti divljih životinja, zatim Zakon o kontroli onečišćenja vode 1974., Zakon o kontroli onečišćenja zraka 1981. te Zakon o očuvanju šuma 1980. Zaslužna je i za oformljivanje Središnje uprave za onečišćenje, državnih povjerenstava za onečišćenje, ali i samog Ministarstva zaštite okoliša, a koji funkcioniraju i dan danas.

3.2. Svestranačka kampanja za zabranu ubijanja krava

Borba za zaštitu krava u Indiji u modernom smislu započela je još u 19. stoljeću za vrijeme britanske uprave, u redovima kuka, sekte unutar sikhizma, koji su krave smatrali znakom moralne kakvoće u državi. Pokretač ideje bio je brahman Dayananda Saraswati. Njihove su se ideje vrlo brzo proširile u Nacionalnom hinduističkom pokretu. Prva Gaurakshini sabha²⁷ oformljena je u Pandabu 1882. godine i organizirani su prosvjedi u svrhu zabrane ubijanja krava. Copland (2014 : 421) navodi da se ipak ne može govoriti samo o jednom pokretu, prva Gaurakshini sabha bila je usredotočena na propagandu, a širili su je putem putujućih propovjednika, zvanih gauswami. Nakon toga prešli su na izravnu akciju što je značilo organizaciju operacija oslobađanja krava namijenjenih za klanje. Takvi njihovi postupci utjecali su na to da se širom sjeverne Indije razvije val protesta koji su zahtijevali zabranu klanja krava. Ti su se prosvjedi vrlo brzo pretvorili u anti-muslimanske prosvjede jer su bili usmjereni na muslimane kao ubojice krava i ti protesti bili su jedni od najvećih i najmasovnijih civilnih pobuna u Indiji. Britanci su za vrijeme upravljanja Indijom imali politiku religijske neutralnosti, a uz to su se oslanjali na potporu konzervativne muslimanske manjine pa zahtjevi koje su tražili sudionici i organizatori protesta nisu imali šanse biti legalizirani za vrijeme britanske uprave (Copland 2014 : 421). Nakon stjecanja nezavisnosti i oformljivanja Pakistana kao samostalne države protesti su se malo smirili, no kako navodi

²⁷ Vijeće za zaštitu krava

Copland (2014 : 421-422) nekolicina konzervativaca i pripadnika parlamentarne elite još uvijek nije odustala od ideje o hinduističkoj Indiji uz što je naravno dolazio i zakon o zabrani ubijanja krava. Sada su napokon imali svoju državu, Pakistan je pripao muslimanima, a Indiju su doživljavali kao hinduističku državu u kojoj treba krojiti zakone prema hinduističkim religijskim zakonima. Nehruovi otvoreno sekularni stavovi onemogućili su donošenje takvog zakona. Pa ipak, 1949. u nacrt Ustava dodana je klauzula o tome da buduće indijske vlade moraju donijeti određene korake kako bi u potpunosti zabranile klanje krava i stoke. Vlade nekih saveznih država to su i učinile, no neke su klauzulu odlučile ignorirati. Što se tiče središnjeg zakonodavstva, više puta su odbili proglasiti nacionalnu zabranu ubijanja krava što je nalagao Ustav. Prema Coplandu (2014 : 422) najveći razlog tome bili su sekularni stavovi premijera Nehrua koji je 1955. godine izjavio da nacionalnu zabranu ubijanja krava i stoke nikada neće dopustiti. Iste godine u Lok Sabhi²⁸ kada je izložen prijedlog zakona o zabrani ubijanja krava i stoke, Nehru je rekao da će se povući prihvatiti se taj zakon. S obzirom na to koliko je Nehru popularnost i poštovanje uživao, to je motiviralo zastupnike da glasaju za odbacivanje prijedloga. Nakon Nehruove smrti, nekolicina konzervativnih stranaka započela je kampanju protiv ubijanja krava koju se naziva svestranačkom kampanjom. Sharma, bivši član Kongresne stranke i osnivač nove desničarske stranke Bharatiya Jana Sangh htio je ponovo pokrenuti kampanje za uvođenje nacionalne zabrane ubijanja krava i stoke, ali je čekao trenutak da dobije podršku ostalih velikih političkih organizacija u Indiji (Copland 2014 : 423). Na sastanku koji se održao u Deliju 1955. godine uobličena je svestranačka kampanja koja se sastojala od sljedećih desničarskih organizacija: Bharatiya Jana Sangh, Hindu Mahasabha, Ram Rajya Parishad, Rashtriya Swayamsevak Sangh, Vishwa Hindu Parishad i Bharat Sadhu Samaj. Uvjereni da će se suočiti sa slabom premijerkom, 7. studenog 1966. organizirali su veliki prosvjed na kojemu je po procjenama bilo sto tisuća ljudi, no nije brojka prosvjednika ono što je obilježilo ovaj prosvjed, već sedamdeset i pet sadhua²⁹ koji su se pojavili bez ikakve odjeće te tim potezom napravili veliki spektakl (Copland 2014 : 424). Ministar unutarnjih poslova dao je dopuštenje da se skup održi jer su organizatori obećali da neće biti nasilja. Skup je otpočeo mirno, no nakon govora Swamija Rameshwaranande, koji je tjedan prije bio izbačen iz Lok Sabhe zbog nepoštovanja govornika pa je svoje frustracije odlučio prenijeti na okupljenu gomilu, protest je brzo prerastao u veliko nasilje za što Delhijska policija nije bila spremna (Copland 2014 : 425). Procjene o šteti nakon tri sata

²⁸ U prijevodu *Dom Naroda*, donji je dom u dvodomnom parlamentu Indije

²⁹ Vjerski asketa, prosjak ili bilo koja sveta osoba u hinduizmu, budizmu i jainizmu koja se odrekla svjetovnog života. Sādhu često nose jednostavnu odjeću, poput odjeće boje šafrana u hinduizmu te bijele ili ničega u jainizmu, simbolizirajući njihovu sannyāsu (odricanje od svjetovnih posjeda).

borbe prosvjednika i policajaca su sljedeće: osam mrtvih, 47 ozbiljno ozlijeđenih, dvjesto pedeset automobila, 100 skutera i 10 autobusa bilo je uništeno kao i znatan dio imovine. Nakon tog događaja premijerka Indira Gandhi zatražila je ostavku ministra unutarnjih poslova Guzarlala Nandua za kojega se ispostavilo da je bliski suradnik svestranačke kampanje za zabranu ubijanja krava i stoke, a organizatori skupa su uhićeni. Indira je kao i njezin otac čvrsto vjerovala u sekularnu državu u kojoj nije bilo mjesta za favoriziranje ideala bilo koje vjere, neovisno o tome je li ona većinska ili manjinska. Sekularizacija je pojam koji u sociologiji, u širem značenju, označava smanjivanje moći, utjecaja i funkcija vjerskih institucija, koje su u suvremenim društvima gotovo u potpunosti preuzele svjetovne institucije. U tom je smislu sekularizacija tijesno vezana uz proces modernizacije. U užem značenju, sekularizacija označava smanjivanje razine religioznosti i vjerske prakse među pojedincima.³⁰ Shodno tome, sekularna država ne može odobriti zakon koji bi išao na ruku bilo kojoj vjerskoj zajednici, a pogotovo nauštrb druge, jer je govedina tada bila jeftiniji izvor hrane za najčešće muslimansko stanovništvo.

Protesti nisu stali nakon poduzetih mjera, a s obzirom na to da su se izbori 1967. bližili, a Nandu nije bio jedini desno orijentirani član Kongresa, Indira je bila svjesna da ovoga puta mora biti taktična. S jedne strane zahtjevi su bili u sukobu sa sekularnom politikom koju je razvijao Nandu, a s druge strane, jasno i čvrsto suprotstavljanje zahtjevima pristaša kampanje značio bi potencijalni krah na izborima. Na Indirinu sreću, desničarski blok počeo se raspadati i stranke su počele optuživati jedna drugu da se ne bore dovoljno za ideologiju hinduizma. Petog siječnja 1967. u Lok Sabhi je rekla kako je zabrinuta za problem ubijanja i zlostavljanja krava te je odlučila oformiti odbor koji se sastojao od stručnjaka za stočarstvo, zatim stručnjaka za federacijsku i državnu politiku koji je bio zadužen da istraži izvedivost potpune zabrane ubijanja krava. Također je napomenula da poduzima sve moguće korake kako bi u potpunosti zabranila ubijanje krava na teritoriju cijele države. Pozvala je i vlade federacija koje nisu zakonima regulirale zabranu ubijanja krava da to učine s obzirom na Ustav koji ih na to obvezuje (Copland 2014 : 428). Iza kulisa, govori Copland (ibid.), Indira je oformila poseban odbor svog Kabineta pod vodstvom novog ministra unutarnjih poslova Y. B. Chavana koji je bio zadužen osmisлити prijedlog koji desničarske stranke ne bi mogle odbiti. Ministar željeznice, S. K. Patil, na koncu je došao do prihvatljivog rješenja – stručnom odboru dati zadatak da razmotri opseg i učinak postojećih ustavnih odredbi koje se odnose na klanje

³⁰ Mrežno izdanje Hrvatske Enciklopedije, Leksikografski Zavod Miroslav Krleža - <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55246>

krava, ali i njihovu moguću izmjenu. Stranke iz kampanje uz izmjene, prihvatile su ovaj prijedlog misleći da će se zabrana na koncu u potpunosti dogoditi. No, Indira Gandhi je jako dobro znala da odbor koji će se oformiti mora biti oformljen na način da u njega pozove odgovarajući broj hinduističkih konzervativaca, ali i veći broj saveznika njezine sekularne politike kao i federalne i državne stručnjake za poljoprivredu i industriju, a koji su bili zabrinuti za budućnost prilično unosne trgovine goveđom kožom i govedinom u Indiji.

Očekivano, došlo je do razmirica unutar odbora, s jedne su strane bili konzervativci koji su očekivali da će se baviti pitanjem kako efikasnije i brže na državnoj razini zabraniti ubijanje krava, dok su s druge strane, vladini poslanici htjeli istražiti druge načine zaštite krava osim potpune zabrane. U srpnju 1968. tri su člana konzervativne struje napustila odbor, no Indira tada odbor nije raspustila, već ih je ostavila da „istražuju“ dalje što joj je osiguralo privid kako se ona i dalje bavi tim pitanjem. Prema Coplandu (2014 : 429), Odbor je konačni izvještaj podnio 1973. godine, pod vodstvom G. K. Mittera, no Ramesh (2017) govori kako je odboru inicijalno za podnošenje izvještaja dan rok od 6 mjeseci, na koncu su se sastajali 12 godina, ali nigdje u državnim spisima nije pronađeno konačno podneseno izvješće. Je li izvješće bilo podneseno ili ne, to ostaje pod upitnikom, no ono što je sigurno jest činjenica da je paravanskim odborom uspjela u naumu da zavara konzervativce i na koncu pobijedi na izborima 1967. godine. Iako je Indira Gandhi ostala premijerka, Kongresna stranka na izborima je izgubila vlast u priličnom broju država što je izazvalo unutarnja podrhtavanja u stranci.

4. VELIKI RASKOL KONGRESNE STRANKE I NACIONALIZACIJA BANAKA

Kada je 30. svibnja 1969. godine preminuo indijski predsjednik Zakir Husain, članovi Kongresa koji su lobirali protiv Indire htjeli su da predsjedničku funkciju preuzme dotadašnji predsjednik sabora Sanjiva Reddy. Predsjednik djeluje prema savjetu premijera, no također može djelovati kao provjera premijera. To znači da ukoliko bi se pojavila situacija u kojoj nastane kriza u vladajućoj stranci ili ona oslabi, predsjednik ima odlučujuću riječ, odnosno, Reddy bi u tom slučaju mogao lako smijeniti Indiru i na njezino mjesto postaviti Desaija koji je nakon izbora 1967. postao njezin zamjenik. Frank (2002 : 311) navodi kako su se u životu Indire Gandhi preklapale ideološke i samoodržive inicijative, tako je i ovoga puta nastojala

svoju borbu za političko preživljavanje preobraziti u ideološko nadmetanje intenziviranjem svog ljevičarskog imidža. U tome je trenutku shvatila kako je najbolji način da to postigne kroz područje ekonomije, odnosno nacionalizaciju banaka, što Desai nije podržavao. U srpnju 1968. godine Indira je na samit Indijskog nacionalnog kongresa poslala svoju tzv. Kashmirsku mafiju sačinjenu od skupine ljevičara predvođenih P. M. Haksarom da iznesu njezine „stray taughts“³¹ o ekonomskoj politici: nacionalizacija većine komercijalnih banaka, učinkovita implementacija zemljišnih reformi, gornje granice gradskog prihoda i imovine, ograničavanje industrijskog monopola. Reakcije članova Kongresa prema Hardgraveu (1970 : 257) bile su podijeljene. S jedne strane našli su se konzervativci poput Patila, Nijalingappe³² i Morarji Desaija, a s druge pak strane Kamaraj i Chavan koji su se složili s Indirinim mišljenjem. Kako bi izbjegao raskol stranke uoči predsjedničkih izbora Chavan se pobrinuo da se donese jednoglasna odluka i pozove vlade pojedinih saveznih država da implementiraju Indirine ideje. Na sljedećem sastanku Indira je kao predsjedničkog kandidata predložila Jagjivan Rama, hariđanskog³³ vođu, prizivajući na taj način želju Mahatme Gandhija da i oni imaju mogućnost dobiti dobru poziciju. Kongres je bez obzira na Indirin prijedlog ostao uz Snjiva Reddyja. Nakon dva dana, parlament Kongresa izglasao je kandidaturu Sanjiva Reddyja kao kongresnog predstavnika na predsjedničkim izborima. Indira je bila primorana potpisati predsjedničku kandidaturu Sanjiva Reddyja kao kandidata Kongresne stranke (Frank 2002 : 315). Sada je i njoj bilo jasno da će Kongres učiniti sve što je u njihovoj moći da je se riješe. Kao odmazdu, Morarji Desaija razriješila je dužnosti ministra financija, a kako bi sačuvao svoj ponos dao je ostavku na mjestu zamjenika premijera što je i prema Frank (2002 : 315) i Hardgraveu (1970 : 257) bio i plan, odnosno Indira i njezini savjetnici računali su na Desaijev ponos.

Nakon što se riješila Desaija, Indira je objavila nacionalizaciju četrnaest velikih komercijalnih banaka pravdajući tako razrješavanje dužnosti Desaija koji je bio protiv nacionalizacije, no i pravdajući sami postupak nacionalizacije. Prema Hardgraveu (1970 : 258) cilj nacionalizacije banaka bio je učiniti kredite dostupnijima malim farmerima i obrtnicima. Odluku je objavila na Sveindijskom radiju 19. lipnja 1969. godine.

Hardgrave (1970 : 258) govori o tome kako je ideja o nacionalizaciji banaka zapravo došla i ranije od strane Kamaraja, Chavana i Atulya Gosha, no Indira tada za istu nije bila

³¹ Zalutale misli

³² Tadašnji predsjednik Kongresa

³³ Najsiromašniji sloj društva u Indiji, tj. nedodirljivi

zainteresirana. S obzirom na to da smo ranije spomenuli kako su se u životu Indire Gandhi preklapale ideološke i samoodržive inicijative, nije ni čudo da je ovakvu ideju koja itekako potvrđuje njezinu socijalističku i ljevičarsku politiku, čuvala za onaj trenutak u kojemu će joj donijeti najviše političkih bodova. Uspjela ju je iskoristiti i kao oružje protiv Desaija i postigla je svoj cilj da ga udalji s mjesta na kojemu joj je disao za vratom.

Tadašnji vršitelj dužnosti predsjednika, Varahagiri Venkata Giri, iako pripadnik Kongresne stranke, nije postao njihov kandidat pa se kandidirao na predsjedničkim izborima kao nezavisni kandidat. Uoči izbora, Nijalingappa je pozvao Kongres da glasa za svog kandidata Reddyja te je pozvao Indiru da učini to isto. No, s obzirom na sve ranije navedene razloge, Indira je učinila diplomatski potez i pozvala pripadnike Kongresa da glasuju prema *slobodnoj volji i savjesti* te tako ohrabrila članove da glasaju za Girija (Hardgrave 1970 : 258). V. V. Giri je nakon drugog prebrojavanja glasova ipak pobijedio na izborima što je uzrokovalo velika podrhtavanja u stranci i veliki bijes Kongresa. Stranka koju je Nehru nekoć nazivao *Ogledalo nacije* zbog svoje raznolikosti u ideologiji i frakcijama, sada se upravo zbog toga počela raspadati (Frank 2002 : 316).

Nakon predsjedničkih izbora održavani su brojni sastanci između Kongresa i Indirinih sljedbenika, no nisu uspjeli pronaći zajedničko rješenje o daljnjem funkcioniranju stranke. Dana 28. listopada Nijalingappa je poslao Indiri otvoreno pismo u kojemu je optužuje za stvaranje kulta ličnosti i rad protiv interesa stranke (ibid.). U tom je unutarstranačkom „ratu“ Indira zahtijevala smjenu četiri mlađa ministra za koje se znalo da podržavaju Kongres, a u žaru borbe s Nijalingappom pokrenula je i kampanju prikupljanja potpisa za njegovu ostavku na mjesto predsjednika stranke (Hardgrave 1970 : 259). Nijalingappa je nakon toga otpustio dva člana Radnog komiteta za koje je znao da su Indirini sljedbenici, a sve to dan uoči sastanka što bi Kongresu osiguralo većinu u Radnom komitetu. No održala su se dva sastanka, jedan Kongresa i drugi Indire, njenih sljedbenika, ali i Chavana koji je ovoga puta stao na Indirinu stranu. Nadmetanja s obje strane su se nastavila sve do 12. studenoga 1969. godine kada je Radni komitet izbacio Indiru Gandhi iz Kongresne stranke i naredio parlamentu Kongresne stranke da odabere novog vođu. Hardgrave (1970 : 260) ističe kako je stranka ipak imala svoj statut kojim je, kako bi se izglasalo nepovjerenje premijeru, potrebno imati dvije trećine glasova. Kada se glasanje održalo idućeg dana, podršku Indiri Gandhi dalo je 432 člana čime je potvrđeno povjerenje stranke. Dva dana kasnije unutarstranačka opozicija održala je sastanak i izglasali su odvajanje stranke i novog predsjednika opozicije Ram Subhag Singha. Tim je činom stranka podijeljena i više nije držala većinu u Parlamentu.

Podjela Kongresne stranke institucionalizirana je u prosincu 1969. godine. Frank (2002 : 317) novonastale stranke naziva Kongresna organizacija, tj. Kongres (O) i Parlamentarni Kongres, tj. Kongres (R)³⁴ te ističe kako je raspadom Parlamentarni Kongres odnio pobjedu, no to ne znači da se Gandhi nije našla u škakljivoj situaciji. Kako bi osigurala svoju poziciju premijerke morala je centralizirati vlast. Centralizacija vlasti praktički bi označila kraj demokracije, no za razliku od Nehrua koji bi, ukoliko bi demokratski bio smijenjen s mjesta premijera, postupio sukladno demokraciji, Gandhi je sebe vidjela kao jedinu koja može biti na čelu države i upravljati njome za njezinu dobrobit te je bila sposobna djelovati i suprotno demokratskim odlukama. Očuvanje svoje pozicije vidjela je kroz kontrolu predsjednika, Kabineta, predsjednika Kongresa, Radnog komiteta, Parlamentarnog odbora i Središnjeg izbornog povjerenstva, ali svoju vlast trebala je proširiti i na države izvan New Delhija (Frank 2002 : 319). Smijenila je Chavana s mjesta Ministra unutarnjih poslova i postavila sebe na to mjesto, no kroz godine je smjenjivala čelnike vlada svih država u kojima nije uživala punu potporu i na ta mjesta postavljala ljude koji su je podržavali (Hardgrave 1970 : 260). Indira je ovim trijumfom nakon podjele Kongresa, ali i navedenim smjenama „nepodobnih“ političara još jednom pokazala da više nije *glupa lutka* kako su je nazivali, već veoma moćna i za opoziciju opasna političarka s velikim kredibilitetom. Opstanak na čelu države bio je važniji od demokracije koju je započeo Nehru.

4.1. Izbori 1971.

Nakon raskola Kongresne stranke 1969. politička situacija u Indiji bila je veoma nestabilna. Iako je Indira ostala premijerka, morala je povlačiti razne poteze kako bi opstala na toj poziciji i činila je sve da prijevremeni izbori 1971. završe u njezinu korist te da tako učvrsti svoju vlast. Po prvi puta pozvala je na parlamentarne izbore prije vremena te ih tako odvojila od državnih izbora. Tim je činom, argumentira Weiner (1971 : 1156), Indira od glasača tražila da na izborima ne razmišljaju o djelovanju članova državne zakonodavne skupine ili individualnih članova Parlamenta, već da u fokusu budu nacionalna pitanja. Razlog ovog poteza Weiner (1971 : 1156) vidi u gubitku velikoga broja zastupnika Kongresne stranke u Parlamentu na izborima 1967. dokaz da stranka više ne može funkcionirati na jednak način kao što je to bilo od samih početaka i osnutka. Tadašnji pad popularnosti Kongresne stranke dogodio se zbog niza razloga, poput suša, porasta cijena, devalvacije rupije, korupcije,

³⁴ Kongres Requisitionist

zatvaranja škola, smrti dvaju premijera, itd. Sreća za Indiru bila je u tome što su birači na izborima 1971. sve to pripisivali Kongresnoj stranci (O), a ne njoj. Kada je Velika Alijansa³⁵ za izborni slogan odabrala riječi „Indira Hatao Desh Bachao“³⁶, veoma mudro, Indira je za slogan svoje kampanje odabrala riječi „Garibi Hatao Desh Bachao“³⁷. Potez je prema Frank (2002 : 325) bio riskantan, no ipak plodonosan i revolucionaran jer su upravo siromašni sada u Indiri vidjeli svoju spasiteljicu, a sadržavali su većinu biračkog tijela. Velika Alijansa u tom trenutku nije imala u ponudi etabliranog vođu koji bi se mogao suprotstaviti Indiri koja je do tada već izgradila svoj politički kredibilitet. U ovom je trenutku, govori Frank (ibid.) Indira postala glavna figura izbora, svojom nacionalizacijom banaka stekla je ogromnu popularnost među narodom i siromašnima što je oduvijek i bio njezin cilj. Po prvi puta, nije se birala stranka, već je sav fokus bio na Indiri Gandhi iako se radilo o parlamentarnim izborima na kojima se glasalo za stranke, a ne za pojedince. Kampanju je vodila na način da je imala turneju po zemlji, Frank (2002 : 326) spominje ukupno 33,000 prijeđenih milja za vrijeme kampanje, pridajući veliku pažnju borbi protiv siromaštva i socijalne nepravde, no s druge pak strane govoreći o stabilnosti, gospodarskom rastu i prosperitetu srednje klase te je tim manifestom uspjela pozvati na napredak socijalizma, no u isto vrijeme dala je prostora privatnom sektoru. Indirina kampanja indicirala je biračima da u državi u kojoj je ona na čelu ima mjesta za sve. Njezina se taktika pokazala pobjedonosnom jer je na biračka mjesta izašlo oko 150 milijuna ljudi, Indira je postala i predsjednica Kongresne stranke (R) i po treći puta premijerka Indije, a Kongres (R) osvojio je dvotrećinsku većinu u Lok Sabhi.

4.2. Sukobi u istočnom Pakistanu i Treći indijsko-pakistanski rat 1971.

U proljeće 1971. godine došlo je do nestabilnosti u istočnom Pakistanu. Frank (2002 : 329-330) navodi kako je u istočnom Pakistanu populacija u to vrijeme bila veća iako se zapadni Pakistan prostirao na većem teritoriju te je dominirao i ekonomski i politički nad istočnim dijelom; u zapadnom Pakistanu razvijala se infrastruktura, dok se u razvijenost istočnog dijela vrlo malo ulagalo. Također spominje kako su osamdeset posto službenika činili zapadni Pakistanci, a također je postojala i kulturološka te jezična razlika; urdu, jezik kojim su

³⁵ Koalicija stranaka koja se sastojala od opozicije: Organizacija Indijskog Nacionalnog Kongresa, Bharatiya Jana Sangh stranke, Swatantra stranke, Samyukta socijalističke stranke i Praja socijalističke stranke.

³⁶ Spriječiti Indiru, spasiti državu

³⁷ Spriječiti siromaštvo, spasiti državu

govorili stanovnici zapadnog Pakistana postao je službeni jezik, nauštrb bengalskog kojim su govorili stanovnici istočnog Pakistana.

Nakon što je u Pakistanu na vlasti trinaest godina bila vojska, 1970. održani su prvi opći izbori na kojima je prodemokratska stranka Awami alijansa pod vodstvom Sheikha Mujibura Rahmana u istočnom krilu osvojila sva, osim dva mjesta, što je stranci dalo odlučujuću većinu u pakistanskoj narodnoj skupštini, a Sheikh Mujibur Rahman je trebao postati predsjednik skupštine. Agarwal (2014-2015 : 23) navodi kako je Aswami alijansa ispisala program od šest točaka kojim bi se ispravila ekonomska i politička nejednakost između zapadnog i istočnog Pakistana, a koji se predsjedniku Pakistana, generalu Yahyi Khanu i predsjedniku Pakistanske narodne stranke Zulfikaru Ali Bhuttu nije svidjelo te su donijeli odluku o bojkotu programa Aswami alijanse i slanju trupa u istočni Pakistan. Rahmanov odgovor bio je pokretanje građanskog neposluha u istočnom Pakistanu koji je proglasio samostalnu državu Bangladeš (Frank 2002 : 330).

Nakon neuspješnih dugotrajnih pregovora između Rahmana, Bhutta i Yahye, 25. ožujka 1971. godine general Yahya Khan postavio je režim represije kako bi suzbio nered u istočnom Pakistanu, a rezultat je bio paljenje domova i trgovina, masovno silovanje i ubojstva civila, studenata, profesora, novinara, itd., Rahman je uhićen te zatvoren (Wolpret 2009 : 408). Agarwal (2014-2015 : 24) iznosi brojku od oko tri milijuna ubijenih civila između ožujka i prosinca 1971. godine te osam do deset milijuna izbjeglica. Indira je samo šest dana nakon Yahyine nasilne intervencije u istočnom Pakistanu, 31. ožujka, u Lok Sabhi iznijela rezoluciju u kojoj Indija od UN-a zahtijeva poduzimanje hitnih i konstruktivnih koraka prema vladi Pakistana da odmah prekinu s desetkovanjem ljudi koji vodi genocidu (Frank 2002: 331). Podrška koju je Indija izrazila prema istočnom Pakistanu rezultirala je ogromnim priljevom izbjeglica iz istočnog Pakistana za što Indija nije bila spremna. Izbjeglice ne samo da su pristizale u velikim brojevima, već su to bili istraumatizirani ljudi, mučeni, silovani, svjedoci brutalnih ubojstava kojima je trebala i psihološka pomoć, osim one financijske. Sama Indira spomenula je i širenje epidemije kolere te drugih bolesti koje su se pojavljivale među izbjeglicama, a za koje je čula direktno od njih posjećujući i sama izbjegličke kampove (Filimonović 1985n: 139). Indiji je priljev izbjeglica bio ogroman financijski teret. Murshid (2011 : 56) navodi kako je jedan od mogućih razloga Indirine umiješanosti u sukobe u Pakistanu bio taj što je upravo te godine na izborima pobijedila pod sloganom „garibi hatao“, a veoma je teško bilo fokusirati se na obećanje iz izborne kampanje kada je trebalo financirati kampove za milijune izbjeglica iz istočnog Pakistana te joj je u interesu bilo da taj sukob što

prije završi. Murshid (ibid.) kao još neke od mogućih razloga uplitanja navodi i humanitarnu stranu te pravdu jer je narod Pakistana demokratskim putem pokazao svoje želje o vlasti. Indira je činila sve da kriza u Pakistanu postane globalan problem jer je smatrala da će se jedino tako postići dogovor mirnim putem, osim toga, general Sam Manekshaw upozorio ju je da bi bila ludost vojno se upustiti u sukob dok traje razdoblje monsuna te da bi Kina mogla pristići u pomoć zapadnom Pakistanu, a ukoliko bi se pričekala zima, Kina ne bi mogla prijeći snježnu Himalaju te priskočiti u pomoć Yahyi Khanu (Frank 2002 : 333). S druge strane, Wolpert (2009 : 409) navodi sumnje koje je SAD imao u vezi sukoba. Naime, Nixon i Bijela kuća vjerovali su da je situacija u Pakistanu organizirana od strane Indije kako bi razdvojili Pakistance te je Nixon nastavio podržavati zapadni Pakistan u svojoj akciji. S druge pak strane, Agarwal (2014-2015 : 25) navodi kako je Pakistan SAD-u služio kao spona u pregovorima s Kinom te im nije bilo u interesu zamjeriti se Pakistanu. Murshid (2011 : 57) također govori kako su Nixonove teze o tendencijama Indije da razdvoji Pakistan neosnovane jer ni u jednom trenu s indijske strane o tome nije bilo ni govora, no ono što navodi kao mogućnost interesa Indije jest da bi im uplitanje u situaciju u Pakistanu moglo donijeti regionalnu dominaciju.

S obzirom na to da je znala kako ne može računati na pomoć SAD-a, Indira je 9. kolovoza 1971. godine potpisala dvadesetogodišnji Sporazum o miru, prijateljstvu i suradnji s SSSR-om. Prema potpisanom sporazumu ni jedna od zemalja potpisnica neće omogućiti nikakvu vrstu pomoći trećoj strani ako ista uđe u oružani sukob s jednom od potpisnica te će odmah zajedno dogovoriti efikasne mjere kako bi se osigurao mir i stabilnost u njihovim zemljama, no nesvrstanost Indije prema sporazumu ostala je neupitna (Filimonović 1985 : 139).

Nakon što je Yahya Khan obznanio kako će se u Pakistanu održati vojno suđenje Sheikhu Mujiburu Rahmanu, Indira je odmah poslala upozorenje svjetskim vođama kako se to suđenje odvija kao paravan Rahmanove egzekucije koja bi u slučaju da do nje dođe ostavila ogromne posljedice na istočni Pakistan, ali i Indiju te je apelirala da iskoriste svoje utjecaje na generala Yahyu Khana kako bi se uspostavio mir u regiji (Frank 2002 : 334-335). Nakon što nije dobila odaziv kakav je očekivala, tipično, odlučila je aktivno reagirati na situaciju te organizirala diplomatsku turneju po zemljama Europe i Amerike, kojoj je cilj bio osvijestiti svjetske vođe o situaciji u Pakistanu te Indiji dati podršku. Jedina zemlja koja joj na toj turneji nije pokazala suosjećanje i ohrabrila Indiju bio je SAD jer je razgovor između Indire i Nixona bio prepun tenzija, a Kissinger, Nixonov savjetnik za nacionalnu sigurnost, razgovor je opisao kao „klasičan dijalog gluhih“ (Frank 2002 : 336).

Ubrzo nakon Indirina povratka s turneje, 3. prosinca 1971. godine, Pakistan je započeo zračni napad na indijske vojne baze na sjeveru i zapadu zemlje. Frank (2002 : 338) navodi kako je Indira najbližim suradnicima nakon toga rekla „Hvala Bogu, oni su napali nas.“ Indira nije htjela da se Indiju prikazuje kao agresora, no odobrila je plan generala Manekshawa o napadu na Pakistan koji se trebao dogoditi idućeg dana. Murshid (2011 : 58) odlučnost Indije da aktivnije počne rješavati situaciju u Pakistanu objašnjava činjenicom da je Indira shvatila kako s obzirom na to da nije dobila internacionalnu podršku, situacija s izbjeglicama ovisi u potpunosti o Indiji samoj, ali i da akcije koje bi Indija poduzela u sukobu vjerojatno ne bi imale velikih posljedica te da je svijet više fokusiran na hladni rat, nego na događanja u Pakistanu. Svi ti faktori utjecali su na Indirinu odlučnost u politici Indije prema Pakistanu.

S obzirom na to da je Pakistan prvi napao Indiju uspjela je izbjeći da Indija prva intervenira. Složit ćemo se s Frank (ibid.) kako je u ovoj situaciji do izražaja još jednom došao Indirin osjećaj za vrijeme i strategija odgođenog djelovanja. Te se večeri, točno u ponoć obratila naciji te objavila kako je Indija još jednom u sukobu s Pakistanom, no kako će ovaj put odnijeti pobjedu. Cijele je noći nadgledala eskalaciju sukoba te je u principu tijekom cijelog sukoba ignorirala ministra obrane Jigjivana Rama te je sama, direktno dogovarala sve taktike s generalom Manekshawom i nadgledala vojsku na što je bila izuzetno ponosna (Filimonović 1985: 140). Šestog prosinca 1971. godine, Indira je pred Parlamentom obznanila priznavanje samostalne države Bangladeš te pojasnila kako se indijske snage bore u Bangladešu zajedno s pripadnicima bangladeških Mukti Bahini snaga. Nixonov odgovor na sukob Indije i Pakistana bilo je slanje nosača aviona na nuklearni pogon USS *Enterprise* u Bengalski zaljev. Nakon saznanja o tom potezu, general Manekshaw i Indira odlučili su nastaviti s ratnim planom kako bi oslobodili Dhaku prije no što stigne *Enterprise*, a Sovjeti su rasporedili svoju mornaricu po Bengalskom zaljevu. Nixon je Indiju prozvao agresorom te je Indira na prozivku odlučila odgovoriti putem javnog pisma što se pokazalo još jednim vještim potezom u njezinoj političkoj karijeri jer ne samo da je bilo upućeno Nixonu, već je pred cijelim svijetom tako uspjela oprati obraz Indije te pojasniti akcije koje poduzima u Bangladešu. U pismu koje djelomično citira Frank (2002 : 340), Gandhi veoma otvoreno govori kako je upozoravala cijeli svijet na eskalaciju sukoba te da je isti mogao biti izbjegnuto samo da su nacije svijeta, a posebno SAD iskoristile svoju političku moć i autoritet nad zapadnim Pakistanom naglašavajući kako su vrijednosti SAD-a borba za potlačene i demokraciju koja je u Pakistanu bila narušena. U pismu je također naglasila brojne ponude o potpisivanju mira koje su inicirali

i Nehru i ona, no sa strane Pakistana nije bilo sluha za potpisivanje mirovnog sporazuma, kao i činjenicu da Indija ne želi nikakav tuđi teritorij, već samo poštovanje sloboda nacije.

Treći indijsko-pakistanski rat trajao je četrnaest dana te je službeno završen 16. prosinca 1971. godine. Prije no što je SAD-ov *Enterprise* uspio doći do Bengalskog zaljeva, indijska i bangladeška vojska uspjele su osloboditi Dhaku te se pakistanski general Niazi bezuvjetno predao (Wolpret 2009 : 410). Sheikh Mujibur Rahman pušten je iz pakistanskog zatvora 21. prosinca 1971. godine, a par tjedana kasnije dopušteno mu je napuštanje Pakistana. Nakon povratka u Dhaku oformio je vladu te postao prvi premijer Bangladeša, a milijuni izbjeglica počeli su se vraćati (ibid, 411).

O pobjedi u ratu Indira će sama reći:

„Ali, kada se sve razmotri, mislim da je to bila značajna pobjeda, ne samo vojna, već i politička i diplomatska također. Neki nam to nisu oprostili. Naše nedaće u Indiji su započele našom velikom pobjedom na izborima, a nedaće s ostalim dijelovima svijeta počele su našom pobjedom u Bangladešu. Danas su moji vodeći principi upravo oni koji su bili i ranije: koegzistencija, nesvrstanost, međunarodna suradnja na osnovama jednakosti i suvereniteta, potpuna nezavisnost i oslobađanje od dominacije strepnje kao i suradnja s ostalim nacijama u cilju prijateljstva i mira u cijelom svijetu.“ (Filimonović 1985 : 141).

Indirina pobjeda u ratu s Pakistanom donijela joj je ogromnu popularnost kako na domaćoj političkoj sceni, tako i na svjetskoj. Postala je heroína uspjevši što nije pošlo za rukom ni velikom Nehruu, ni Shastriju, a to je Indiji osigurati vojnu pobjedu (Frank 2002 : 342). Koristeći se svim svojim diplomatskim vještinama, direktno kontrolirajući vojne operacije i pažljivo birajući vrijeme i mjesto za akcije još je jednom pokazala svoju političku zrelost i odlučnost. Posthumno, 2011. godine tadašnji premijer Bangladesha Sheikh Hasina, odlikovao je Indiru Gandhi ordenom Bangladesh Swadhinata Sammanona³⁸.

4.3. Uvođenje izvanrednog stanja u državi

Nakon što je izbore 1971. godine dočekala neorganizirana i nespremna, Velika Alijansa, odnosno opozicija Kongresnoj (R) stranci u Parlamentu, imala je četiri godine da radi na

³⁸ Bangladeški orden slobode

kampanji protiv Indire Gandhi i prilično spremno dočeka opće izbore 1975. godine (Filimonović 1985 : 145).

U periodu između 1971. i 1975. godine Indija se našla u veoma lošoj situaciji. Velike suše uzrokovane periodom od tri godine bez monsuna ponovo su bile razlog velikim nestašicama hrane što je pogodovalo rastu inflacije kao i nezaposlenosti, protesti, štrajkovi i neredi u državi su se množili, a sa sobom su nosili znatan broj smrtno stradalih, ozlijeđenih te velike materijalne štete (Frank 2002 : 348-358). Dutt (1976 : 1125) navodi kako je u jednoj toliko velikoj i mnogoljudnoj slabo razvijenoj, no demokratskoj zemlji punoj različitih kultura i vjera veoma važno racionalno i efektivno iskoristiti financijske i ljudske resurse, potrebno je prakticirati rigoroznu financijsku disciplinu, težak rad te stvoriti značajne unutarnje uštede za ostvarenje potrebnog kapitala. Nažalost, sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća to u Indiji nije bio slučaj, političke stranke se nisu bavile pitanjima od javnog interesa koja bi omogućila prosperitet cijele zemlje, već promicanjem sebičnih politika od vlastitog interesa što je rezultiralo velikim nasiljem i disfunkcionalnim sustavom. Demokracija podrazumijeva poštivanje određenih normi i ograničenja koja su nužna za uspješno funkcioniranje sustava i prema Duttu (1976 : 1125) se demokracija ruši, tj. postaje farsa ako određene stranke odluče napustiti te norme, a što je bio slučaj u Indiji kroz nekoliko godina prije proglašenja izvanrednog stanja. S druge pak strane Puri (1995 : 1738) govori kako je cilj opozicije bio ostvariti jednostranačku demokraciju, što je samo po sebi nemoguće, tj. kontradiktorno.

Nakon velikog štrajka radnika željeznice u Biharu 1974. godine i nasilnog odgovora vlade popraćenog hapšenjima, štrajk se proširio na cijelu zemlju, no nakon nuklearnog eksperimenta kojim je Indija postala šesta nuklearna sila na svijetu, vrlo brzo su se zaboravili drugi problemi u državi. Onaj tko ih nije zaboravio bila je Indirina opozicija. Nekadašnji Nehruov prijatelj i suborac u pokretu za nezavisnost Indije, Jayaprakash Narayan protivio se politici koju je vodila Indira i vladajuća stranka pa se, iako u svojim sedamdesetima, odlučio vratiti politici. Bio je glavna spona koja je ujedinila lijevu i desnu opoziciju i pozvao ih na totalnu revoluciju – ekonomsku, političku, socijalnu, obrazovnu, moralnu i kulturološku – koja će svrgnuti Indirinu vladu (Frank 2002 : 359). Opozicija je postala stvarna prijetnja Indiri. Narayan i Indira, govori Frank (2002 : 367), sastali su se 1974., no njihov susret prošao je prilično eksplozivno te su započeli s međusobnim optužbama. Narayan je Indiru optužio da pokušava uspostaviti diktaturu, a ona njega da ga je potplatila CIA. S obzirom na to da sastanak nije završio nikakvim zajedničkim rješenjima, Narayan, kao stari Gandhijev učenik, znao je na koji način najbolje može utjecati na Indirin položaj, a to je građanska neposlušnost.

Iako je bio Gandhijev učenik, a Gandhijeva politika građanskog neposluha bila je politika nenasilja, Dutt (1976 : 1129) citira Narayanove govore u kojima govori kako on sam ne može posegnuti za oružjem, ali s druge strane ne može obuzdati revolucionare koji bi to učinili, čime je na indirektan način poticao nasilje na demonstracijama. Dutt (ibid.) također navodi kako su i drugi vođe opozicije govorili na sličan način te zaključuje kako su tim činom dokazali da im nije stalo do očuvanja demokracije u državi, već isključivo do dolaska do moći i vlasti.

Nakon što je ministar željeznica Lalit Narayan Mishra ubijen bombom u Bihar, situacija između Narayana i Indire je dodatno eskalirala te su se međusobno optuživali za Mishrinu sumnjivu smrt. Taj je događaj bio jedan od pokretača novih nereda i protuvladinih protesta organiziranih od strane Narayana. Opozicija je u zemlji blokirala sve aspekte društva, sveučilišta, željeznice, sudove, stvorili su bezakonje i kaos (Dutt 1976 : 1132) Nakon što je 15. veljače u obraćanju vladinim zaposlenicima pozvao vojsku i policiju da postupaju sukladno Ustavu, a ne volji vlade i premijerke te od njih zatražio da se pridruže državnom udaru, organizirao je u New Delhiju jedan od najvećih protesta koje je grad zabilježio marširajući kroz grad sve do Parlamenta (Frank 2002 : 368). Dutt (1976 : 1126) problematizira upravo taj čin građanskog neposluha od strane opozicije koja umjesto da na demokratski način, na izborima dokažu svoju moć ili nemoć, traži prečace do vlasti na nedemokratske načine. Opozicija je s jedne strane optuživala Indiru da gradi svoj kult ličnosti i uvodi diktaturu u Indiju, a s druge su strane odlučili zaobići demokratski način eventualnog preuzimanja vlasti te posegnuti za anarhijskim načinom dolaska do moći. Ujedinjene opozicijske stranke bile su raznovrsnih svjetonazora, od marksista, socijalista, komunista do desničara i fašista. Ovi posljednji imali su vodeću ulogu u revoluciji te je zapravo cijela situacija u Indiji bila borba između rušenja i održavanja demokracije.

U isto vrijeme borila se s Desaijevim štrajkom glađu zbog odgode izbora u Guđaratu, koje je na kraju bila primorana raspisati, ali i tužbom u Uttar Pradeshu koju je na Visokom sudu protiv nje pokrenuo Raj Narain³⁹, optužujući je za izborne malverzacije na općim izborima 1971. godine, korupciju, podmićivanje, izdašno trošenje državnih sredstava za vlastitu kampanju, itd. (Dutt 1976 : 1132). Kako je dokazano da se koristila državnim novcem u kampanji, poništen je njezin izbor u Lok Sabhu te je odlukom suda na izborima pobijedio drugi kandidat. Ali problem je u tome što indijski premijer može biti isključivo član Lok

³⁹ Jedan od vođa opozicijskog pokreta protiv Indire i njezine vlade

Sabhe. To znači da je gubitkom zastupničkog mjesta automatski izgubila i premijersko mjesto. S obzirom na odluku, sud je dao Kongresnoj (R) stranci rok od dvadeset dana da se regrupiraju i odluče o novom vođi vlade (Frank 2002 : 372). Nakon takva udara Indira je imala dvije opcije, pokoriti se odluci suda i odstupiti s premijerske pozicije ili pronaći rješenje kako da ospori odluku Visokog suda te ostane na svojoj poziciji.

Nakon raznih savjetovanja odlučeno je da će njezin odvjetnik zatražiti od Vrhovnog suda da obustavi presudu iz Allahabada⁴⁰ dok se ne riješi žalba koju je uložila na presudu što bi joj onda omogućilo ostanak na premijerskoj poziciji. Nakon toga, pod redateljском palicom Indirinog sina Sanjaya, organizirane su brojne „spontane“ pro-Indira demonstracije u Delhiju na koje su dovoženi ljudi iz ostalih država i na kojima im je vlada dijelila mlijeko i tople obroke (Frank 2002 : 373). Nakon što je 24. lipnja 1975. godine Vrhovni sud donio odluku o tome da Indira može ostati premijerka, no ne može glasati u Parlamentu dok se cijela situacija ne okonča, opozicija, vođena Narayanom odlučila je organizirati doslovnu opsadu Indirinog doma kako bi je prisilili da podnese ostavku. Ne samo to, Dutt (1976 : 1136) navodi kako je opozicija pozvala narod da ne plaća poreze, farmere da državi daju zakonom određene količine prehrambenih proizvoda i državne službe poput vojske i policije da ne slušaju naredbe vlade.

Upravo to su bili okidači koji su Indiri trebali da zbog prijetnje državnog udara i nepoštivanja državnih zakona Predsjedniku države Fakhruddin Ali Ahmedu iznese sve navedeno kao argumente za postupanjem prema Članku 352 Ustavnog zakona prema kojemu „u slučaju da se Predsjednik uvjerio da postoji ozbiljno izvanredno stanje u kojemu je ugrožena sigurnost Indije ili bilo kojeg dijela njenog teritorija, bilo zbog rata ili vanjske agresije ili oružane pobune, on može, proklamacijom..., proglasiti Izvanredno stanje kojim se proglašava da je sigurnost Indije ili bilo kojeg dijela njezinog teritorija ugrožena ratom ili vanjskom agresijom ili oružanom pobunom...“⁴¹

„U toku noći, 27. lipnja 1975. godine, u emisiji na radiju u poruci naciji, obrazložila sam razloge za proglašavanje izvanrednog stanja. Stvorena je takva klima nasilja i mržnje da je iz nje kao rezultat proizišao atentat na jednog vladinog ministra, kao i pokušaj napada na vrhovnog sudca. Opozicijske stranke su izbacile u javnost program općenarodnog 'geraosa', demonstracija, remećenja i huškanja među industrijskim

⁴⁰ Glavni grad Uttar Pradesh

⁴¹ <https://indiankanoon.org/doc/1018568/>

radnicima, u policiji i obrambenim snagama s ciljem da se potpuno paralizira centralna vlada... Ovaj program koji su osmislile neke opozicijske grupe, nije bio u skladu s demokracijom, bio je anti-nacionalan s bilo kojeg stajališta i kao takav nije mogao biti dozvoljen... Ovaj smisao za red treba održati... Nasilne akcije i nepromišljene satyagrahe mogle bi srušiti cijelu nadgradnju koja je godinama stvarana uz već poznate napore i nadanja... Vrijeme je za jedinstvo i disciplinu. Potpuno sam uvjeren da će se situacija poboljšati svakim danom i da će nam baš radi toga naši ljudi u gradovima i selima dati punu podršku kako bi zemlja ojačala.“ (Filimonović 1985 : 146)

Puri (1995) navodi kako je nakon proglašenja izvanrednog stanja u Indiji nastalo zatišje svih onih koji su do tog momenta glasno i jasno stajali nasuprot Indire Gandhi. Neuspjeh revolucije vidi prije svega u psihološkoj povezanosti vođe (Indire Gandhi) i naroda, cijele političke klime nastale u Indiji, ekonomske situacije, no najviše u manjku organizacijskih vještina u opoziciji, kao i njihovim prevelikim ideološkim razlikama. Nisu bili dovoljno uspješni u tome da uspostavljenom demokratskom režimu i sistemu ponude adekvatnu alternativu, niti su uspjeli pronaći dovoljno karizmatičnu osobu koja bi se uspjela suprotstaviti Indiri Gandhi, no također, nisu joj ponudili izlaz iz situacije, već su je stjerali u kut i na taj način, smatra Puri (ibid.) omogućili su joj da ih lako nadmudri i uspostavi „diktaturu“. Zatišje nakon proglašenja vjerojatno je nastalo i zbog toga što su vođe revolucije mahom bili hapšeni, njihove stranke zabranjene te je u tom periodu izvanrednog stanja tisak bio itekako kontroliran. Također, odjednom se dogodio pad cijena, nestali su prosjaci s ulica Delhija i krave lualice te se činilo kao da se cijela država vratila u mirno i normalno stanje koje nitko nije propitkivao (Frank 2002 : 382).

Ono što je moralo biti učinjeno kako bi se osigurala legalnost izvanrednog stanja bili su prijedlozi izmjena zakona kako bi se izmijenio i Ustav. Tako su redom ratificirani sljedeći prijedlozi zakona (Frank 2002 : 386-387):

1. Dopuna zakona broj trideset i osam kojom je zaštićeno proglašenje unutarnjeg izvanrednog stanja, predsjednikova vladavina te je proglašen niz uredbi kojima bi se onemogućilo zadiranje suda u legalnost proglašenja izvanrednog stanja
2. Dopuna zakona broj trideset i devet kojom je poništena presuda Visokog suda u Allahabadu protiv Indire Gandhi, a naknadne izmjene i dopune spriječile su sudsku

reviziju izbornih rezultata te premijeru/premierki odobrio imunitet od kaznenog i građanskog postupka za kaznena djela počinjena prije i tijekom mandata

3. Dopuna zakona broj četrdeset i dva kojom je konsolidirana vrhovna vlast izvršne vlasti, što je značilo da izvršna vlast može spriječiti ili zabraniti „anti-nacionalne“ aktivnosti, čak iako se time krše temeljna prava političkih sloboda i jednakost pred zakonom. Nadalje, mandati članova Lok Sabhe i državne skupštine produljeni su s pet na šest godina, predsjednik je prema dopuni morao djelovati isključivo prema savjetu Kabineta, a Središnja vlast je ovlaštena da u slučaju sloma zakona i reda u državi mogu aktivirati oružane snage bez konzultacija s državnim vladama.

Ono što je podiglo najviše prašine jest pedeset i deveta klauzula ove dopune kojom je Parlamentu dana ovlast da izmjeni prethodno neizmjenjivu osnovnu strukturu Ustava, što znači da je time Parlament ovlašten promijeniti bilo koje obilježje vlade, odnosno Ustav je bio podređen direktivi i načelima državne politike.

Indira Gandhi i njezina vlada su u periodu izvanrednog stanja kontrolirali svaki aspekt politike, policije, vojske, kulture, sporta, svakog državnog pitanja. Cenzura se provodila u svim medijima i vlada je imala uvid u apsolutno sve informacije koje su se dijelile na svim medijskim platformama (Puri 1995 : 1741). Frank (2002 : 387) navodi kako je u periodu izvanrednog stanja Vijeće za tisak, neovisno tijelo, raspušteno te je vlada restrukturirala četiri nacionalne novinske agencije u jednu korporaciju javnog sektora, pod nazivom Samachar.⁴² Osim toga, vlada je raspisala stroge smjernice za tisak kojima je bilo obavezno izvještavanje samo o pozitivnim vijestima, a vijesti koje su bile sporne bile su zabranjene. Također, navodi Frank (ibid.) više od četrdeset stranih dopisnika zamoljeno je da napuste Indiju te su njihove akreditacije povučene. Neposluh nekih samostalnih izdavača i časopisa rezultirao je hapšenjem dvjesto pedeset i tri novinara.

4.4. Programi za planiranje obitelji i sterilizacija

Osim cenzure medija, Izvanredno stanje u Indiji uvelike su obilježili i programi za planiranje obitelji. Pod sloganom *garibi hatao*⁴³ Indira Gandhi iznijela je ekonomski program od dvadeset točaka koji je uključivao kontrolu cijena u javnoj nabavi, borbu s agrarnim

⁴² Hind. za informacije

⁴³ Spriječiti siromaštvo

dugovima i povećanjem proizvodnje, a u kojemu je borba s porastom stanovništva intenzivirana (Williams 2014 : 472-473). Boljitak ekonomije i smanjenje siromaštva uvelike su ovisili i o smanjenju broja stanovnika, no prema Williams (2014 : 478) svi ti pokušaji „eliminacije siromaštva“ uvelike su počeli ličiti na eliminaciju siromašnih.

U Indiji se ranije broj stanovništva održavao prirodnom selekcijom, bolestima, epidemijama, velikim mortalitetom novorođenčadi, prirodnim nepogodama, itd. No razvojem medicine i znanosti, natalitet Indije bio je ekspanzivan (Frank 2002 : 404). Kao što smo spomenuli ranije, Indira se s problemom planiranja obitelji susrela i prije svoje premijerske karijere, kao ministrica informiranja i radija u Shastrijevoj vladi kada je preko TV programa promovirala korištenje kontracepcije kao glavnog alata za planiranje obitelji, no logistički i kulturološki je taj način bio teško izvediv pa se na koncu pribjeglo sterilizaciji, većinom muškaraca, tj. vazektomiji (ibid.). Dakle, sterilizacija sama po sebi nije bila novost u načinu kontrole broja stanovništva u Indiji. No, svoj je vrhunac ipak doživjela u periodu izvanrednog stanja Indire Gandhi. Razlika u sterilizaciji stanovništva sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća i one iz šezdesetih bila je u tome da je sterilizacija iz dobrovoljne postala prisilna, a rok za izvedbu kao i uviđanje rezultata bio je ograničen na šest mjeseci do godine dana (Gupte 2017 : 41). Netom prije proglašenja Izvanrednog stanja, Centralni savjet za planiranje obitelji, iznio je rezoluciju koja preporučuje osnaživanje projekta za planiranje obitelji koji je uključivao povećanje financijskih izdataka, znanstveno baziran sistem za ostvarenje cilja smanjenja stanovništva, kao i shemu nagrada i stegovnih mjera za ravnodušne radnike (na području planiranja obitelji) te dodatne kompenzacije za one koji prihvate sterilizaciju (Williams 2014 : 482). Nakon proglašenja izvanrednog stanja, navodi Williams (2014 : 482) ministar zdravstva, rekao je kako je program za planiranje obitelji namjerno izostavljen iz programa od dvadeset točaka jer je previše važan da bi bio u programu, tj. veći je i od samoga programa te da je sudjelovanje u programu dobrovoljan, no ukoliko narod Indije ne bi prihvatio program, morali bi ga provesti na silu.

U periodu prije i tijekom izvanrednog stanja, Indirin mlađi sin Sanjay Gandhi postao je jedan od njezinih savjetnika te je imao velik utjecaj na njezine političke odluke iako nije imao političkog iskustva ili uopće političku funkciju ili poziciju, osim što je bio sin premijerke (Gupte 2017 : 40). No, upravo je on predložio Program od pet točaka od kojih je jedna bila u vezi planiranja obitelji, odnosno, bavila se masovnim porastom stanovništva. Taj program nije bio uvršten u Indirin program od dvadeset točaka, no s vremenom je svakako uzeo maha i postao dio programa za smanjenje siromaštva i stanovništva. Rokovi koje je Sanjay zamislio

za ostvarenje plana, kao i za rezultate, bio je od šest mjeseci do godine dana za što je Ministarstvo zdravstva bilo svjesno da je nemoguće izvesti. Centralnoj je vladi na koncu trebalo dva mjeseca samo da aktivira program, pronade doktore koji su voljni obavljati sterilizaciju i izgradi infrastrukturu za provođenje sterilizacije. Testni rezultati bili su dobri u onim državama čije su lokalne vlade bespogovorno slušale naredbe Sanjaya Gandhija, a ponajviše one na sjeveru Indije pa su teritoriji Uttar Pradesha, Bihara, Madhya Pradesha, Rajasthana, Orisse, Haryane, Punjaba i Himachal Pradesha zajednički nazvani *Pojasom vazektomije* (ibid, 41).

U prethodnom poglavlju naveli smo kako je pedeset i deveta klauzula četrdeset i druge dopune zakona, implementirana nakon proglašenja izvanrednog stanja, dozvoljavala Parlamentu da donosi ustavne izmjene što je Sanjay Gandhi iskoristio te ustrajno tražio od Indire da donese Zakon o Ustavu, 1976. godine kojim je centralnoj vladi dano pravo da provodi programe za planiranje obitelji nakon čega je centralna vlada mobilizirala vlade svih država te poduzela određene akcije poput podizanja kampova i postavljanja sterilizacijskih ciljeva (Gupte 2017 : 42).

U državi čija je populacija, osim što je golema, bogata kulturnim razlikama, vjerski diferencirana, no i oslonjena na tradiciju, a osim toga i u mnogim područjima nisko obrazovana pa i u potpunosti nepismena, trebalo je pomno osmisliti program kojim bi se takvu populaciju uvjerilo u dobrobiti kontracepcije i sterilizacije. Znajući da je nemoguće uvjeriti narod samo putem medijske kampanje, donesen je „niz osnovnih mjera“ da bi se smanjio rast populacije te se povećao financijski poticaj za one koji bi prihvatili sudjelovati u programu planiranja obitelji, a pogotovo za one koji bi se odlučili na sterilizaciju. Williams (2014 : 485) tako navodi kako je vlada obiteljima s dvoje ili manje djece davala 150 rupija, obitelji s troje djece dobile bi 100 rupija, a one s četvero ili više 70 rupija, također su povećali novčane poticaje medicinskom osoblju koje je sudjelovalo u projektu te davali državama centralnu pomoć ovisno o uspješnosti izvođenja politike planiranja obitelji, a najkontroverznija mjera bila je ona da su vladama onih država koje su sterilizaciju proglasile zakonski obaveznom, davali velike provizije. S druge pak strane, Williams (2014 : 485) navodi kako mjere nisu bile samo pozitivne, već su propisivale i posljedice za one koji u programu ne sudjeluju ili ne ostvaruju dovoljno dobre rezultate, pa su tako države koje nisu uspjele dovoljno kontrolirati rast stanovništva bile kažnjene oduzimanjem prava da imaju zastupnike u Parlamentu. Ono što je važno naglasiti jest to da i Williams (2014) i Gupte (2017) navode kako je centralna vlast u Delhiju izdavala mjere, no na vladi svake države bilo

je da ih provodi na bilo koji način, samo da se dostignu propisani ciljevi u propisanom vremenskom periodu.

Kako bi potaknuo naciju na poslušnost u izvršavanju mjera za planiranje obitelji, Sanjay Gandhi nerijetko je odlazio u sela i gradove te na različite načine ohrabrivao i medicinske radnike, ali i one koji su se odlučili na sterilizaciju (Gupte 2017 : 42). S obzirom na nemoguće rokove koje je postavio Sanjay Gandhi, Ministarstvo zdravstva postajalo je sve agresivnije u svom pristupu prema uspješnom provođenju politike planiranja obitelji kao i sterilizacije pa je u rujnu 1976. godine donesen novi dvotjedni nacionalni program za planiranje obitelji (Williams 2014 : 486). Službenicima središnje vlade rečeno je da ako će do rujna 1977. godine imati više od troje djece biti uskraćena prava na porodiljni dopust, smještaj i dodatak na plaću, a koja bi jedino bilo moguće ponovo ostvariti jedino uz predočenje certifikata o sterilizaciji (Williams 2014 : 486). Također, plaće i promaknuća bili su uskraćeni svim djelatnicima vlade koji nisu posjedovali certifikat o sterilizaciji ili nisu uspjeli ispuniti određenu kvotu ljudi koje su uspjeli uvjeriti da se steriliziraju, a nisu mogli i obnoviti svoje vozačke dozvole bez navedenog certifikata (Gupte 2017 : 42). Ono što se dešavalo u periodu intenzivnog provođenja Sanjayeovog programa o planiranju obitelji možemo okarakterizirati kao brutalno kršenje ljudskih prava. Gupte (2017 : 42) kao neke od primjera brutalnosti u provođenju nasilne sterilizacije navodi činjenice da su studenti, čiji roditelji nisu priložili certifikate o sterilizaciji, bili pritvarani, socijalna zdravstvena skrb u bolnicama također je bila onemogućena onima koji nisu imali zahtijevani certifikat, a u nekim državama ljudi su bili izvlačeni iz javnog prijevoza i fizički odvođeni na sterilizaciju.

Očekivano, razvio se i velik otpor kod muslimanskog stanovništva, ali i onih najsiromašnijih iz ruralnih predjela. Sanjay, navodi Gupte (2017 : 43), bio je uvjeren da će, ukoliko uspije uvjeriti muslimansko stanovništvo u dobrobit sterilizacije, i ostatak onih koji su se sterilizaciji protivili ipak pristati na nju. Slao je izaslanike da po džamijama objašnjavaju dobrobit sterilizacije, no u njoj su dobrobit vidjele većinom žene, dok su muškarci i dalje ostali čvrstog protivnog stava misleći kako će se planiranjem obitelji iskorijeniti njihovo postojanje u Indiji. Kako bi se spriječila nasilna masovna sterilizacija organizirano je mnoštvo protesta, pogotovo u Uttar Pradeshu koji je prednjačio u sterilizaciji, no prema Gupte (ibid.), većina ih je završavala krvavo nauštrb prosvjednika. Ono što je osim same prisile na sterilizaciju bilo izuzetno zabrinjavajuće jest činjenica da su uvjeti u kojima su se masovne sterilizacije provodile bili vrlo često ispod standarda i nehigijenski što je često rezultiralo smrću pacijenata, a zbog cenzure koja je bila na snazi ne zna se točan broj smrtnih slučajeva od

posljedica uzrokovanih lošim uvjetima prilikom izvođenja zahvata, ali i zanemarivanjima nakon operacija (Gupte ibid.).

Do siječnja 1977. godine većina država prešla je svoje zadane ciljeve, a neke i za dvjesto posto (Williams 2017 : 486). Cilj je bio sterilizirati dvadeset i tri milijuna ljudi u tri godine, a taj je cilj bio dobrano pređen (Frank 2002 : 407).

5. IZBORI 1977. I 1980.

Nakon što je dva puta za vrijeme izvanrednog stanja odgodila izbore na zahtjev svoga sina, iako će sama tvrditi drugačije, Indira ih je konačno raspisala za srpanj 1977. godine (Frank 2002 : 410).

„Razlog za izvanredno stanje i odlaganje izbora bio je u nestabilnosti i nedisciplini u zemlji. Mi smo nadvladali ovo stanje i stoga sam smatrala da je bilo vrijeme za izbore.“ (Filimonović 1985 : 149)

Ne samo što je iznenada raspisala izbore, već je izdala i direktivu da se puste svi politički zatvorenici te ukinula cenzuru medija. S obzirom na to da je opoziciji dala samo dva mjeseca da se pripreme za izbore, a njihovi vođe su zadnje dvije godine bili u zatvorima, pitanje je, je li izbore na koncu raspisala jer je ipak negdje duboko u sebi vjerovala u demokraciju ili je samo mislila određenom taktikom ponovo poraziti oporbu. Koje god razloge imala, izbore je izgubila jer se oporba vrlo brzo organizirala i osnovala stranku Janata Party⁴⁴ koja je iskoristila situaciju Izvanrednog stanja u svoju korist. Indira je izgubila izbore iako je prije njihovih raspisivanja na poticaj najbližih ljudi počela revidirati odluke donesene u kampanji za planiranje obitelji, a stranka je za vrijeme izbora pokušala oprati ruke od cijele situacije sa sterilizacijom (Frank 2002 : 410).

Neko se vrijeme, nakon gubitka na izborima, povukla od javnosti suočena s mnogim optužbama nove vladajuće stranke, a kada je izdan nalog za njezino uhićenje to je za vladajuću stranku bio fijasko, ali za Indiru povratak u političku trku, jer je tu situaciju iskoristila da vladajuću stranku prikaže kao krvnike, a sebe kao miroljubivu pokornu državljanku (Frank 2002 : 424). Nakon uhićenja popularnost joj je ponovo rasla, a 1978.

⁴⁴ Narodna stranka

godine osnovala je Kongresnu (I)⁴⁵ stranku koja se odijelila od Kongresne (R) stranke. Nastavila je svoju tradiciju putovanja po zemlji, susretanja sa siromašnima i uvijek je bila prva koja je došla na mjesto događanja kada bi se dogodilo bilo što loše u državi (Frank 2002 : 427-428). Indirina popularnost ponovo je rasla, ne samo zbog njezinih turneja, već je i vladajuća stranka bila poprilično nestabilna, a potezi koje su povlačili koštali su ih izbornog tijela. Frank (2002 : 431) kao razloge pada popularnosti navodi poteze poput puštanja zatvorenika optuženih za krađu, reketarenje, šverc (sve zatvorene za vrijeme izvanrednog stanja), zatim porast cijena i rast nasilja, pogotovo prema nedodirljivima. No ne samo to, unutar same stranke došlo je do sukoba oko moći i oporba se raspadala na fragmente. Posljednji pokušaji da se riješe Indire Gandhi bili su kada je zatvorena u zatvor Tihar, no ostala je u zatvoru samo tjedan dana nakon čega je puštena. Stranku Janata pratili su skandali na svakom koraku, od seksualnih do korupcijskih. Ubrzo se stranka raspala, vlada je pala, a nakon ponovnog pokušaja uspostave nove vlade koji je također propao, predsjednik je 22. kolovoza 1979. raspisao nove izbore za siječanj 1980. (Frank ibid.). Očekivano, Indira Gandhi pobijedila je na izborima i 14. siječnja 1980. po četvrti put postala je premijerka Indije.

6. OPERACIJA BLUE STAR I SMRT INDIRE GANDHI

Na samom početku svog četvrtog mandata, Indira Gandhi doživjela je još jednom veliku tragediju. Njezin sin Sanjay koji joj je kroz prethodnih nekoliko godina bio savjetnik i desna ruka, poginuo je u avionskoj nesreći. Kao majka, vjerojatno je doživjela veliki šok i tugu, no kao premijerka Indije znala je da ponovo mora biti *Majka*⁴⁶ nacije. Nakon što je ponovo preuzela vlast morala ju je i održati. Frank (2002 : 450-451) navodi kako je nakon Sanjayeve smrti Indira bila prilično izgubljena i u pokušajima da zadrži vlast sve je više okretala religijske skupine i pripadnike različitih kasta jedne protiv drugih, sve je manje vjerovala ljudima i na koncu je njezin drugi sin Rajiv odlučio ući u politiku kako bi joj pomogao i vratio joj samopouzdanje. U periodu svog novog mandata Indira je radila na vraćanju ugleda Indiji na planu vanjske politike te je često putovala izvan države, godišnju stopu inflacije je svela na 10 posto te se generalno bavila poboljšanjem ekonomske situacije. Također, za vrijeme trajanja četvrtog mandata, u ožujku 1983. godine u Novom Delhiju organiziran je samit lidera

⁴⁵ Indira

⁴⁶ Indiru su nazivali Majkom Indije

nesvrstanog svijeta na Sedmom zasjedanju na vrhu te je Indira izabrana za predsjedajućeg člana u narednom mandatnom periodu (Stavjel 1985 : 186). To je bio veliki uspjeh za kćer glavnog osnivača Pokreta nesvrstanih, odnosno, to je bilo priznanje politike koju je naslijedila od oca, ali i nastavila promovirati u vanjskoj politici države.

No, posljednji mandat Indire Gandhi tresli su nacionalistički pokreti uglavnom u Assamu i Pandabu. Ni jedan od pokreta nije se razvio preko noći, već su nastali kao odgovor na višegodišnju nespремnost centralne vlade da se pozabavi zahtjevima pokreta u tim državama. Khalistanski pokret u Pandabu bio je pokret sikha u kojemu su zahtijevali svoju državu unutar Pandaba. Jedan od vođa pokreta bio je Jarnail Singh Bhindranwale, militant koji je zajedno sa najvećom sikhskom političkom strankom Akali Dal pokrenuo kampanju za Khalistansku državu. Prema Kundu (1994 : 51), politika Akali Dala bila je nenasilna, no Bhindranwale bio je nešto drugačije prirode te je njegova politika bila terorizam, a takvom je politikom htio istjerati hinduiste iz Punjaba te natjerati dijasporu da se vrati u sikhsku državu koju je planirao oformiti. Nasilje je eskaliralo 1983. kada je zamjenik glavnog inspektora u Pandabu ubijen na izlazu iz Zlatnog hrama.⁴⁷ Nakon toga militanti su oteli lokalni autobus te odvojili hinduiste i sikhe te pucali po hinduistima, ubivši šest osoba što je rezultiralo izvođenjem još nekolicine takvih akcija (Kundu 1994 : 51-52). Gandhi je odgovorila nametanjem predsjedničke vlasti u Punjabu, no to nije zaustavilo nasilne akcije militanata. Štoviše, Bhindranwale je postigao svoj cilj, sve više hinduista je odlazilo iz Pandaba, a on je počeo širiti svoju kontrolu na policiju, telekomunikacije i administraciju (Frank 2002 : 473).

Vrhunac se dogodio kada je Bhindranwale sa svojim sljedbenicima okupirao Zlatni hram i otvorio paljbu po paravojnim jedinicama centralne rezervne policije koja ih je okružila. Zahtijevali su potpuni pristanak vlade na uvijete navedene u rezoluciji Anandpur Sahib⁴⁸ na što je centralnoj vladi bilo nemoguće pristati. Vođa Akali Dala, Harchand Singh Longowal, koji je okupirao drugi dio Zlatnoga hrama zaprijetio je da će zaustaviti izvoz žita iz Pandaba što bi značilo da bi, ukoliko se to dogodi, većina zemlje umrla od gladi (Frank 2002 : 480). Indirin odgovor na ovakav oblik građanskog neposlušta bio je operacija *Blue Star*, opsada Zlatnoga hrama, kao i drugih gurdwara od strane indijske vojske, a trajala je od 1. do 10. lipnja 1984. godine te je za cilj imala istjerati Bhindranwalea i njegove pristaše iz hrama. Petog lipnja, general K. Sundarji planirao je operaciju te naredio noćni napad na militante, a pažljivo

⁴⁷ Ili Harmandir Sahib - glavna gurdwara (kuća štovanja) sikhizma i najvažnije mjesto hodočašća Sikha. Nalazi se u gradu Amritsar, državi Punjab, u sjeverozapadnoj Indiji.

⁴⁸ Zahtjevi koje su vođe stranke Akali Dal 1973. godine podnijeli centralnoj vladi, a glavni su bili suverena država, jezik i promicanje sikhske religije i etike.

izabrani zapovjednik snaga indijske vojske na terenu bio je sikh, general Kuldeep Singh Brar, no vojska se suočila s veoma čvrstim otporom dobro utvrđenih militantata. Kako bi postigli slom militantata u roku koji su zamislili, K. Sundarji je zatražio i dobio odobrenje iz Delhija da u akciji iskoristi tenkove misleći kako će se Bhindrawale predati (Kundu 1994 : 52). Bhindrawale je također poginuo u borbi. Opsada je završila velikim brojem ljudskih žrtava s obje strane, kao i smrću mnoštva civila i hodočasnika te uništenjem velike knjižnice koja je sadržavala ogromnu kolekciju starih svetih spisa (Frank 2002 : 483). S obzirom na ishode akcije Indira je zamolila predsjednika Zaila Singha da obiđe hram te je tada na njega izvršen pokušaj atentata kao upozorenje onome što će slijediti.

Indira Gandhi kasnom reakcijom i krvavim slomom militantskog nacionalističkog pokreta u Punjabu prilično je izgubila na popularnosti te su je Sikhi itekako krivili za masakar i uništenje dijelova hrama. Nakon toga, mnogi su je savjetovali da tiho zamijeni sikhe iz osiguranja, što ona nije htjela jer nije htjela otuđiti sikhsku zajednicu. Trideset i prvog listopada 1984., njezin tjelohranitelj Beant Singh u njezinom vlastitom domu pucao je na nju iz pištolja, dok je drugi tjelesni čuvar, Satwant Singh u Indiru Gandhi ispraznio cijeli spremnik strojnice sterling. Oba su tjelohranitelja bili pripadnici sikhske zajednice. Ubojstvom Indire Gandhi završila je jedna velika etapa Indijske povijesti.

7. ZAKLJUČAK

Indira Gandhi, dijete Revolucije, kći velikog borca indijskog pokreta za nezavisnost i prvog premijera Indije, kao da je i sama bila predodređena postati veliki vođa. Iako samozatajne i nenametljive osobnosti uspjela je ukupno 15 godina opstati na čelu sedme najveće i druge najmnogoljudnije zemlje na svijetu. Njezinu su ličnost, ali i ambiciju zasigurno oblikovali uvjeti u kojima je odrastala i svi važni ljudi s kojima je odrastala poput, naravno, velikog Jawaharlala Nehrua, ali i Mahatme Gandhija i Rabindranatha Tagorea u čijem se učilištu Śantiniketanu školovala na zahtjev svoga oca. Te veličine itekako su oblikovale i vrijednosti koje će i sama kasnije toliko braniti i promicati, poput socijalizma, vjere u sekularnu državu, socijalizma, borbe protiv kastinskog sustava kao i pripadnost Pokretu nesvrstanih i nezauzimanje strana na svjetskoj političkoj sceni te vođenje srednjeg puta u vanjskoj politici države. Iako je Nehru, kao što smo kroz rad već spomenuli, nikada nije spremao na to da preuzme premijersko mjesto u vladi, njezino prisustvo na svim Nehruovim državnim

sastancima i želja da aktivno sluša i upija što se na njima događa nisu mogli biti bolja škola za buduću premijerku.

Njezina politička moć bila je prije svega u njezinoj inteligenciji i možda Nehruovom nesvjesnom treningu da pažljivo bira svoje bliske suradnike te da u trenucima u kojima ne vidi izlaz dobro i promišljeno bira taktiku preživljavanja. Kroz ovaj rad može se primijetiti i kako je u kasnijem periodu svoje karijere, dozvolila da je preuzme nesigurnost i da na njezine odluke malo više utječu drugi, poput njezinog sina Sanjaya čija ju je politika sterilizacije koštala izbora. No, u trenucima kada je to trebalo znala je itekako preuzeti inicijativu. Ono što je rekao Abbas (1966), a mnogi autori su se s njime i složili jest to da je politika Indire Gandhi bila aktivno i brzo djelovanje na prepreke i probleme u državi što je prema svemu navedenom najvjerojatnije naučila još za vrijeme indijske borbe za nezavisnost kada je veoma hrabro odlazila na mjesta na kojima bi izbijali neredi izazvani religijskom netrpeljivošću te na mjestu pokušavala smiriti situaciju i spasiti one koji su bili napadnuti.

U početku Indirini su potezi bili čisto vođenje uvjerenjima i strastima prema pravdi i jednakosti te promicanju socijalističkih vrijednosti, no kasnije kada je okusila moć kao da je u sebi vidjela jedinu osobu koja može Indiju izvesti na pravi put te održati red u državi po bilo koju cijenu, čak i onu da je se okarakterizira diktatorom za vrijeme trajanja izvanrednog stanja u Indiji, odnosno čak i po cijenu rušenja demokracije (što iz njezine perspektive nije bio slučaj, no iz perspektive mnogih jest). Kao žena postigla je mnogo u jednom strogo patrijarhalnom svijetu, no taj uspjeh možemo pripisati činjenici da je žrtvovala svoj privatan život kako bi se posvetila stvaranju države kakvom je željela da Indija bude nakon smrti njezinoga oca. Što god tko mislio o njoj, neporeciva je činjenica da je itekako osnažila vanjsku politiku Indije te činila sve da se ugled države ne naruši, ali ojačala je i ekonomiju te uvelike pridonijela stvaranju socijalne skrbi u državi te ostavila za sobom mnoge dobrobiti za buduće generacije. Davala je prilike mladima da se uključe u politiku te bila otvorena za nova shvaćanja mlađih generacija. Iako sebe nije vidjela kao feministkinju, već kao osobu koja samo vrši svoju dužnost, utjecala je na brojne žene, ne samo u Indiji, već i u svijetu da se osnaže i pokrenu borbu za prava žena. Svojim djelovanjem ostavila je neizbrisiv trag kako na Indijskoj, tako i na svjetskoj političkoj sceni. Za svoga života Indira je bila Indija, a Indija je bila Indira.

POPIS LITERATURE

Abbas Khwaya Ahmad (1966.) *Indira Gandhi: The return of the red rose*. Bombay Popular Prakashan

Agarwal, Ankit (2014.-2015.) *The United States and the Indo-Pakistani War of 1971: A Critical Inquiry*. Indian Journal of Asian Affairs, 27/28 (1/2), str. 21-42

Copland Ian (2014.) History in Flux: Indira Gandhi and the 'Great All-Party Campaign' for the protection of the Cow, 1966-8. *Journal of Contemporary History* 49 (2), str. 410–439.

Corruccini, Robert S.; Kaul, Samvit. S. (1990.) *Demographic Consequences of the Partition of the Punjab, 1947*. Lanham: University Press of America

Dutt V. P. (1976.) *The Emergency in India: Background and Rationale*. University of California Press.

Filimonović Slobodan (1985.) *Indira Gandhi: Moja istina*. Nova Knjiga Beograd.

Frank Katherine (2002.) *The life of Indira Nehru Gandhi*. Houghton Mifflin Company.

Gupte Prajakta R. (2017.) *India: „The Emergency“ and the Politics of Mass Sterilisation*. Education About Asia.

Hardgrave, jr. L. (1970.) *The Congress in India -- Crisis and Split*. University of California Press.

Khosla, Gopal Das (1990.) *Stern Reckoning: A Survey of the Events Leading Up To and Following the Partition of India*. Delhi: Oxford University Press.

Kundu Apurba (1994.) *The Indian Armed Forces' Sikh and Non-Sikh Officers' Opinions of Operation Blue Star*. Pacific Affairs, University of British Columbia.

Mehta Nalin (2017.) *Indira Gandhi put RSS's Guru Golwalkar on cow slaughter committee ... wound up after 12 years without a report*. The Times of India.

<https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/academic-interest/indira-gandhi-put-rsss-guru-golwalkar-on-cow-slaughter-committee-wound-up-after-12-years-without-a-report/>

(Pristupljeno 19.8.2023.)

Murshid, Navine (2011.) *India's Role in Bangladesh's War of Independence: Humanitarianism or Self-interest?* Economic and Political Weekly 46 (52), str. 53-60

Petković Ranko (1973.) *Izabrana dela savremenih državnika: Indira Gandhi*. Beograd: Međunarodna politika.

Puri Balraj (1995) *A Fuller View of the Emergency*. Economic and Political Weekly.

Rajagopal Gopi (2016.) *The Stories of Ehrlich, Borlaug and the Green Revolution*. The Wire.

Williams Rebecca Jane (2014) *Storming the Citadels of Poverty: Family Planning under the Emergency in India, 1975-1977*. Duke University Press.

Wolpert Stanley (2009.) *A New History of India*. Oxford University Press.

INTERNETSKI IZVORI

The Green Revolution

<https://countrystudies.us/india/104.htm> (Pristupljeno 18.9.2023.)

175. Memorandum From the Director of the Office of South Asian Affairs (Bartlett) to the Assistant Secretary of State for Near Eastern, South Asian, and African Affairs (Rountree)

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v08/d175> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Satyagraha <https://www.britannica.com/topic/satyagraha-philosophy> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Dominion <https://www.britannica.com/topic/dominion-British-Commonwealth> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Parije <https://hr.wikipedia.org/wiki/Kasta> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Shantiniketan <https://www.britannica.com/place/Shantiniketan> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Sharda zakon https://en.wikipedia.org/wiki/Child_Marriage_Restraint_Act (Pristupljeno 19.8.2023.)

Taškentski sporazum <https://www.britannica.com/event/Tashkent-Agreement> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Sherwani <https://en.wikipedia.org/wiki/Sherwani> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Goodwill visit https://en.wikipedia.org/wiki/Goodwill_tour (Pristupljeno 19.8.2023.)

Gaurakshini sabha https://en.wikipedia.org/wiki/Cow_protection_movement (Pristupljeno 19.8.2023.)

Sadhu <https://www.britannica.com/topic/sadhu> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Sekularizacija <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55246> (Pristupljeno 19.8.2023.)

Članak 352 Ustavnog zakona <https://indiankanoon.org/doc/1018568/> (Pristupljeno 19.8.2023.)